

Rupit en temps de Guerra

*“Una guerra es como un gran pie
que se colocase bruscamente
interrumpiendo la vida de un hormiguero”*

María Teresa León

Agraïments

Agreixo a totes aquelles persones que d'una o altra manera m'han ajudat a realitzar el treball, i que sense ells aquest projecte no hauria estat possible. En primer lloc, la meva família que m'ha donat suport, m'ha fet d'enllaç amb les persones que havia d'entrevistar, que m'han escoltat quan estava enfadat perquè alguna cosa no acabava d'anar del tot bé o quan els hi explicava repetides vegades el que estava descobrint. En segon lloc, agreixo a totes les persones que m'han obert les portes de casa seva per explicar-me els fets que havien viscut ja fos d'una manera directa o bé indirecta, o que m'han deixat material per realitzar el treball. Dono les gràcies a: Maria Artigas, Mingu Parramon, Rosa Rovira, Miquel Banús, família Mas la Garganta, Montserrat Vilaregut, Joan Rius, Anna Marsal, Lluïsa Solà i família, Miquel Sadurní, Maria Jesús Balmes, Ajuntament de Rupit i Pruit, família Gorgals-Molas i mossèn Josep Castanyer.

No podria acabar aquest apartat d'agraïment sense mencionar a les altres dues persones que m'han ajudat en tot moment, el meu tiet i l'assessora del treball. El primer, m'ha ajudat en moltes ocasions corregint el treball i donant-me diverses idees. La segona, ha fet d'aquest treball com si fos seu.

M'agradaria dedicar aquest treball a tota la meva família i els que visqueren la Guerra Civil, però en especial al meu avi Jaume. És una llàstima que hagi mort fa un any i mig, ja que, de ben segur que aquest treball l'hagués entusiasmat. Era una persona que li agradava molt xerrar i que sabia moltes coses. M'hauria pogut explicar com va viure la Guerra Civil la meva família, un tema que penso que és del tot interessant conèixer.

Índex:

1. Introducció.....	5
2. Contextualització de la Guerra Civil espanyola.....	7
2.1 Causes.....	8
2.2 Bàndols.....	11
2.3 De la República a la Guerra Civil:	17
2.3.1 La República d'esquerres (1931 - 1933)	17
2.3.2 La República de dretes (1933 - 1936)	18
2.3.3 El Triomf del Front Popular (De Febrer a Juliol de 1936) .	19
2.3.4 De l'alçament militar a la Guerra	20
2.3.5 El desenvolupament de la Guerra.....	22
2.3.6 El final de la Guerra.....	23
2.3.7 Les etapes de la Guerra:.....	24
2.4 Conseqüències de la Guerra Civil	26
3. La Guerra Civil a Rupit.....	29
3.1 Els primers dies de la Guerra a Rupit.....	30
3.2 L'escola abans i durant la Guerra.....	32
3.3 Les monges i el ball.....	34
3.4 L'Església seguida i perseguida	37
3.5 La família de Can Mònic i el mossèn.....	44
3.6 Nou ús dels edificis religiosos.....	46
3.7 L'alimentació en temps de Guerra	48
3.8 L'estraperlo de Maria Artigas	54
3.9 Establiments	55
3.10 Amagar-se, esperant l'acabament de la Guerra	58
3.11 Joan Rius	62
3.12 Exili	64
3.13 Ingressar al front.....	69
3.14 La família Rovira i el cas de Vicenç Rovira Gallifa	74
3.15 Els últims dies de Guerra a Rupit.....	77
4. Conclusions.....	79
5. Bibliografia.....	82
6. Annex (A part)	

1. Introducció

Una de les vessants del saber que des de sempre m'ha interessat i fascinat més es la Història. Així, fer un treball d'història podia ésser un bon tema de recerca, un tema que m'interessés i que em motivés per fer aquest complex treball el més amè possible. Després d'estudiar la possibilitat de realitzar aquest treball sobre un altre tema, el que realment em va fer decidir basar-lo en la Guerra Civil, és haver fet anteriorment un treball sobre aquest mateix tema. A quart d'E.S.O, vaig haver de fer el crèdit de síntesi sobre la Guerra Civil i l'exili republicà. A través d'aquest treball vaig assabentar-me del fet que alguns membres de la meva família havien viscut la guerra, així com els afers derivats de la mateixa. El problema es que en aquest treball no vaig poder aprofundir en aquest aspecte tant com m'hauria agradat. Per això, vaig trobar en el treball de recerca la idònia ocasió per aprofundir en aquest aspecte.

Així doncs, tenia clar que el treball de recerca estaria basat en la Guerra Civil, però el problema era que no podia extreure'n prou informació per fer un treball centrat en l'estudi de la meva família durant la guerra. Tampoc podia parlar de la Guerra Civil en general, ja que, es un tema molt extens i del tot complex. Però si realment he de dir la veritat, l'elecció del tema va sorgir durant una conversa amb la meva assessora, quan em va dir: "Podries centrar el treball de recerca en la Guerra Civil a Rupit, el teu poble".

Em vaig quedar parat, no sabia què contestar. Pensava que podia ser un treball complex, ja que, la informació del treball no es trobava per internet i tampoc s'havien publicat llibres sobre el tema. D'altre banda, pensava que era un tema del tot interessant, ja que de la Guerra Civil sí que se n'han escrit molts llibres. No obstant, pensava que dels centenars de llibres que s'han escrit sobre aquest tema, molt pocs tracten de la Guerra Civil des del punt dels civils. O sigui, des del punt de vista dels que realment la visqueren i la patiren, dels protagonistes.

De seguida em vaig posar a investigar sobre el tema. Vaig veure que podria trobar força informació. A més, la meva família, em va ajudar a trobar persones que vivien a Rupit durant la Guerra.

Així doncs, vaig dividir el treball en tres parts. A la primera part, calia fer una breu contextualització del la Guerra Civil, per facilitar la comprensió de la part central. La metodologia utilitzada en aquesta part va ésser la cerca d'informació a través de llibres i de pàgines web. A la segona part, em vaig proposar tractar a fons les vivències i anècdotes dels que van viure la Guerra Civil a Rupit, a partir d'unes hipòtesis prèviament establertes. Tot i que també vaig utilitzar un llibre i alguns documents històrics extrets de l'arxiu municipal, la part central va estar íntegrament elaborada amb les entrevistes que realitzaré a les persones que van viure la guerra. A través del cos central, trauria unes conclusions.

El que pretenc amb aquest treball, es aconseguir una visió global del Rupit en temps de guerra, i plasmar les vivències i anècdotes de totes les persones que la van viure.

A Espanya, encara avui hi ha persones que donen suport a bàndols diferents. Sempre, fins i tot inconscientment, estem a favor d'un bàndol. A mi també em passa i a l'hora de redactar el treball pensava que potser estava discriminant a un dels dos bàndols. Espero que els meus escrits no mostrin de quin bàndol estic a favor. Espero, per tant, que aquest treball reflecteixi la realitat.

2. Contextualització de la Guerra Civil espanyola

2.1 Causes

Estructurals: totes aquestes causes són les que es produeixen abans de 1930, o sigui, abans de l'instauració de la segona república espanyola. Aquestes causes responen a problemes no resoltos en la societat espanyola.

- Desigualtat socioeconòmica. A l'Espanya de principis del segle XX, hi havia grans desigualtats econòmiques i socials entre els espanyols. La societat espanyola estava composta per una oligarquia poderosa, una escassa classe mitja i unes classes baixes amb creixement continu i amb una situació del tot precària.
- Una economia atraçada i incapaç de satisfer les necessitats del poble. Aquest problema es deu a una revolució industrial amb retard, un mercat exterior del tot feble i un país amb una economia majoritàriament agrària amb certs problemes.
- Retard en la modernització ideològica del país que tenia com a principals conseqüències un alt grau d'analfabetisme així com el predomini ideològic de l'Església en l'ensenyament que comportava la formació d'una societat creient i lleial als valors cristians
- Radicalisme de les ideologies. Es va generar una bipolarització de la societat espanyola en dos bàndols, la dreta i l'esquerra. El problema va ésser el sorgiment de radicalisme de cadascuna de les dues ideologies enfrontades entre elles en diversos aspectes i situacions. Ja no parlem de dues forces enfrontades sinó enemigues.
- Les ideologies internacionals dominants. La revolució soviètica de 1917 va generar, en els obrers i els camperols, esperances de poder pujar al poder amb el fi de millorar les seves condicions de vida. Això explica la radicalitat del moviment obrer i la falta de suport d'aquestes classes cap als governs democràtics, que consideraven de burgesos.

Conjunturals: aquestes causes es produeixen durant el període republicà. Són totes aquelles circumstàncies que faran esclatar la Guerra Civil.

- Les classes baixes tenien l'esperança, que la seva precària situació millorés amb la instauració de la república. Una república que prometia el sufragi universal, la millora de les condicions laborals, una escola pública... La millora de les condicions de les classes baixes no va arribar mai, cosa que va comportar un augment de les tensions entre les classes baixes. Un dels factors que van fer augmentar les tensions entre les classes baixes, va ésser la reforma agrària¹, una mesura que consistia en el repartiment de les terres entre els camperols. Aquest fet va permetre veure a les classes baixes que l'oligarquia terratinent només vetllava pels seus propis interessos. Davant un govern incapaç de millorar les condicions de vida de les classes baixes i una oligarquia que només vetllava pels seus interessos molts obrers i camperols van començar a donar suport al feixisme. L'ascens dels feixismes a països com Alemanya i Itàlia es començava a induir a Espanya.
- La crisi econòmica en que es trobava submergida Espanya, produïda entre altres factors pel Crac del 29² americà.
- Enfrontaments armats entre milícies armades dels partits i sindicats d'esquerres i de dretes sobretot entre 1935 i 1936.
- La desestabilitat de la república que s'agreujà amb les conspiracions de la dreta per tal de fer fracassar les idees republicanes.
- El detonant va ésser l'assassinat del tinent José Castillo, mort que el bàndol republicà atribuï als falangistes radicals. Com a represàlia els republicans segrestaren i assassinaren a Calvo Sotelo, que era membre i líder de l'oposició al front popular. Aquest assassinat va convencé als militars, dirigits per Franco, que calia dur a terme el cop

¹ Mesura que va dictar i posar en pràctica la segona república espanyola i que consistia en l'expropiació de les terres dels grans terratinents per repartir-les amb els camperols.

² Nom pel qual es coneix la fallida de la borsa de Nova York produïda a l'octubre de 1929 i que va provocar l'enfonsament de l'economia americana.

d'estat. I així va ser, el 17 de juliol de 1936 van dur a terme el cop d'estat, tot i que fracassà. A causa del fracàs del cop d'estat començà una guerra llarga, de desgast i que duraria ni més ni menys que tres anys.

2.2 Bàndols

A finals de juliol de 1936 començà la Guerra Civil espanyola, una guerra que enfrontà dues espanyes separades per qüestions socials, econòmiques, polítiques i religioses. Els bàndols enfrontats van ésser el republicà i el nacional. El primer va ésser un bàndol dividit en múltiples corrents enfrontades entre si, un bàndol inferior al contrari degut a la falta de disciplina i d'ajuda internacional, qüestions que li impediren guanyar la guerra. D'altra banda, el bàndol nacional, estava format pels rebels que duren a terme l'alçament militar³ del 17 de juliol de 1936 contra el govern de la Segona República Espanyola. Davant aquest fet, el govern de la república va patir una mancança de reflexos, fet que el va fer afeblir i desestabilitzar. La guerra començaria en el moment que l'alçament militar fracasses en moltes zones degut a la resistència popular. Seria una guerra que únicament es podria sostenir gràcies a l'ajuda internacional i en la que només aconseguirien exercir el poder els grups armats.

Bàndol republicà

Anteriorment a l'alçament militar del 17 de juliol de 1936, Espanya estava governada pel govern republicà. Durant el transcurs de la guerra la zona republicana s'aniria reduint, a mesura que el bàndol nacional anés avançant i ocupant així territoris, fins que la totalitat del territori espanyol quedés en mans dels nacionals. En diverses zones d'Espanya l'ocupació franquista va haver d'enfrontar-se amb la resistència republicana dificultant-li així els seus propòsits de sotmetre totes les terres de l'estat espanyol a la seva voluntat

Bandera del bàndol republicà

³ Usurpació del poder vigent i la vulneració de la legalitat institucional a un estat per part dels militars amb l'objectiu d'aconseguir el poder absolut i governar mitjançant una dictadura. En alguns casos aconsegueixen el poder ràpidament i instauren una dictadura, i en d'altres (com en el cas d'Espanya) al no triomfar es pot generar una "guerra civil".

ideològica. Els territoris republicans, majoritàriament ciutats industrials, van patir greus problemes econòmics degut a la discontinuïtat de territori i a una disminució productiva de les indústries i dels conreus. La falta de persones per treballar a les fàbriques i la destrucció d'equips industrials van ser les principals causes de

la disminució productiva de les indústries. Les escasses zones rurals del territori republicà, igual que les indústries, van disminuir de forma considerable la producció agrícola, en aquest cas degut, a una gran mortaldat d'animals, a la falta de persones per treballar als conreus i a una disminució del sòl agrícola degut a les operacions militars que s'hi duïen a terme. Així l'economia republicana va entrar en un procés caòtic amb dificultats d'abastament d'aliments per a la població de la zona. Tots aquests problemes, van propiciar la pèrdua de poder del govern de la República i la Generalitat de Catalunya, situació que s'atenuaria durant els primers mesos de la guerra, quan les masses populars agafessin l'armament dipositat en els quartels i comencessin a matar membres de l'Església, a altres persones pel simple fet de pertànyer al bàndol contrari, a persones per venjar-se d'algun fet personal, etc. El poder va quedar en mans dels que posseïen armes dirigits per partits i sindicats. Tots aquests fets violents van fer decantar les classes benestants, l'Església i les famílies conservadores cap al bàndol nacional, deixant així de donar suport al bàndol republicà. Va

ésser en aquesta època en que es va accelerar la reforma agrària, les fàbriques van ser ocupades i gestionades pels obrers (ja que els propietaris de les fàbriques les havien abandonat), els ajuntaments van ser substituïts per membres de sindicats i partits del Front Popular⁴ i quan les

Tanc del tot antiquat utilitzat pels republicans

⁴ Coalició política de republicans d'esquerra, socialistes i comunistes formada en 1935. Va guanyar les eleccions celebrades el 16 de febrer de 1936 i es va mantenir en el govern fins al final de la Guerra Civil Espanyola.

grans cases senyorials va ésser confiscades i convertides en escoles, hospitals, etc.

A nivell operatiu, el bàndol republicà també es va veure del tot afeblit. A diferència del bàndol nacional, que comptava amb un exèrcit organitzat i del tot preparat, el bàndol republicà no comptava amb unes tropes preparades per afrontar la guerra. La inferioritat militar i d'armament era clara. Per això, es va cridar massivament als civils (a la població) a allistar-se al front per

formar unes tropes capaces d'enfrontar-se als nacionals. El resultat, però, va ésser la formació de milícies obreres⁵ poc eficients, inexpertes i amb manca de disciplina i professionalitat. Un exemple d'això era el fet que el bàndol republicà de terra, de marina i d'aviació actuaven com a exèrcits separats. La inferioritat militar es va anar accentuant a mesura que va anar avançant la guerra, ja que

el bàndol republicà no només comptava amb unes tropes inexpertes sinó que a més tenia grans dificultats a l'hora d'aconseguir armament. Els països democràtics europeus (països que haurien d'haver ajudat a la República espanyola a combatre les forces feixistes) no van ajudar a la República espanyola, ja que, havien aplicat la política d'apaivagament⁶ que els impedia actuar. Per aconseguir armament van haver de recórrer a la compra d'armament de la URSS i de l'estat Francès (la voluntat del govern francès era ajudar a la República espanyola, però va haver de deixar de fer-ho ja que l'opinió francesa es mostrava contrària a donar ajuda a la República espanyola). No obstant, l'armament va arribar transcorreguts diversos

⁵ Forces republicanes compostes per civils armats i dirigides per sindicats i partits d'esquerres. Van tenir un paper del tot important durant els primers mesos de la guerra, ja que, van fer front a la rebel·lió militar. L'any 1937 van ésser incorporades a l'exèrcit de la república.

⁶ Política que duren a terme els països democràtics europeus a mitjans dels anys 30 i que consistia en permetre que Hitler i Mussolini duesin a terme les seves política expansionistes, ja que, sabien que si els ho impedien esclataria una guerra. Va fracassar, ja que, Hitler i Mussolini van poder annexionarse tots els territoris que van voler.

mesos des de l'inici del conflicte, prou temps perquè els nacionals rebessin ajudar militar d'Alemanya i Itàlia⁷.

Els membres que formaven part d'aquest bàndol eren els antifeixistes, republicans, socialistes, comunistes, nacionalistes, militants de la CNT (Confederació Nacional del Treball), militants de la UGT (Unió General de Treballadors), etc. entre aquests membres sorgiren certes discrepàncies en el fet de dur a terme la revolució obrera o una guerra. Els anarquistes, la CNT, els sectors més radicals de la UGT, alguns sectors del PSOE (Partit socialista Obrer Espanyol) i algun altre partit com el POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista) defensaven que calia que es portes a terme la revolució obrera, però que el mateix temps calia guanyar la guerra contra els feixismes. Per contra, per una altra part del PSOE, el PCE-PSUC (Partit Comunista d'Espanya – Partit Socialista Unificat de Catalunya), ERC (Esquerra Republicana de Catalunya), la Generalitat de Catalunya i el govern de la república la seva prioritat era guanyar la guerra contra els rebels, discrepant així en el sorgiment de la revolució obrera.

Tots aquests aspectes feien del tot difícil la victòria per part dels republicans.

⁷ Veure annex 1.1 (Taula procedència de l'ajuda internacional durant la Guerra Civil)

Bàndol Nacional

Aquest bàndol va dur a terme el cop d'estat del 17 de juliol de 1936, amb el fi d'enderrocar el govern de la Segona República Espanyola. Comptaven amb l'exèrcit de l'estat espanyol, o sigui, comptaven amb unes tropes organitzades, disciplinades, amb jerarquia militar, unificades i instruïdes tècnicament. Pel que fa a armament el bàndol

Bandera del bàndol nacional

Tanc del tot modern utilitzats pel bàndol nacional

republicà. Va rebre armament d'Itàlia i d'Alemanya, les dues potències feixistes europees⁸. Així van poder canviar el seu antiquat material armamentístic per un material més modern i eficaç com carros de combat, tancs, avions,

canons, metralladores, morters, etc. material necessari per fer front a una guerra que seria el contrari del que creien, no seria una guerra ràpida (creien que els seria ràpid conquerir Espanya) sinó una guerra llarga i de desgast. La superioritat militar del bàndol nacional respecte el bàndol republicà era del tot marcada.

A diferència de la zona republicana on va regnar la desorganització, a la zona nacional, va dominar l'ordre i la disciplina, qualitats que els nacionals van veure clar que eren del tot necessàries per guanyar la guerra. Per això van intentar sufocar al màxim tot tipus de reivindicacions i vagues. Els generals insurrectes es van convertir en el poder màxim, i el general Franco es proclamà *Generalíssimo* dels exèrcits. Al acabar la guerra esdevindria dictador del país. L'exèrcit nacional va anar conquerint territori espanyol tot i que en un principi només aconseguiria un 20% de les zones urbanes i industrials. A les zones conquerides s'hi aplicaren un conjunt de

⁸ Veure annex 1.1 (Taula procedència de l'ajuda internacional durant la Guerra Civil)

lleis que tenien com a base els principis ideològics del moviment feixista anomenat *Falange Espanyola*⁹, anul·lant així tots els decrets dictats pel govern republicà. Un exemple d'això va ésser la contrareforma agrària que va consistir en abolir la reforma agrària, dictada per la república, retornant així als seus antics propietaris les terres que s'havien repartit entre els camperols.

A diferència de la zona republicana on la fam es va estendre de manera imminent, a les zones franquistes la població no va passar fam.

Aquest bàndol estava format per terratinents, empresaris, classes mitjanes, petits propietaris agrícoles, carlins, falangistes, l'Església, els sectors més conservadors, monarquia, etc

⁹ Partit polític espanyol de inspiració feixista, fundat el 29 d'octubre de 1933 per José Antonio Primo de Rivera, Julio Ruiz de Alda i Alfonso García Valdecasas. Durant la Guerra Civil espanyola es va posicionar a favor del bàndol nacional i es va unificar amb el partit carlista, passant a ser Franco el líder del partit.

2.3 De la República a la Guerra Civil:

2.3.1 La República d'esquerres (1931 - 1933)

Primo de Rivera

Arran de la caiguda de la dictadura de Primo de Rivera, a l'abril de 1931, s'instaurà una república d'esquerres dirigida per Alcalá Zamora. La proclamació de la República estava recolzada per la majoria de la població espanyola, ja que, per ells, aquest fet els comportava l'esperança de la construcció d'una Espanya més justa i moderna, oblidant així la dictadura de Primo de Rivera que els oprimia, i d'una monarquia incapaç d'actuar.

La gran fita d'aquest nou govern democràtic era emprendre reformes amb el fi de modernitzar el país i solucionar els seus grans problemes, que s'arrossegaven des de feia molt de temps. En primer lloc, es va intentar separar L'Església de l'Estat suprimint-li així certs privilegis dels que gaudia, com ara el pressupost de l'estat destinat al manteniment dels clerges, o prohibir als ordres religiosos tenir escoles.

Govern de la República

En segon lloc, es va intentar solucionar el problema militar que es basava en una mala organització de l'exèrcit, i en l'excesiu nombre d'oficials, la majoria monàrquics. Per solucionar aquests problemes, es va impulsar una llei que pretenia que tots els oficials que no estiguessin d'acord amb el nou règim, es retiressin cobrant el sou sencer (pensant que la majoria d'oficials monàrquics es retirarien).

En tercer lloc, es va impulsar la reforma agrària, que pretenia l'expropiació de les terres improductives dels grans terratinents, per a repartir-les als campreols.

En quart lloc, es va intentar millorar les condicions de vida dels treballadors, que eren del tot precàries. Es va reduir la jornada laboral a vuit hores, es van construir més de 13.000 escoles, es va donar el dret a vacances pagades, etc.

Per últim, es va elaborar i aprovar una constitució que va permetre a Catalunya i el País Vasc obtenir autonomia.

Les reformes dutes a terme pel govern republicà, però no van agradar a tots els sectors socials. Prova d'això és l'intent de cop d'estat dut a terme pel general Sanjurjo el dia 10 d'agost de 1932. En aquest cop d'estat Sanjurjo juntament amb grups carlistes, es mostraven en contra a la reforma militar duta a terme per la República així com el projecte d'Estatut d'Autonomia de Catalunya.

El 29 d'octubre de 1933, fou la data en què es formalitzà la creació de la *Falange*, un partit de dretes fundat per José Antonio Primo de Rivera, que en aquests moments tindrà poc suport popular, però que durant la Guerra Civil pendrà rellevància. Aquest partit estava en sintonia amb els partits feixistes que s'estan creant a diversos països europeus.

Bandera de la Falange

2.3.2 La República de dretes (1933 - 1936)

Les reformes empreses pels grups d'esquerres entre 1932 i 1933 van xocar amb diversos grups socials als que les reformes els eren del tot desfavorables. Els grans terratinents es van oposar a la reforma agrària, els oficials de l'exèrcit es negaven a deixar el càrrec i l'Església veia amb mals ulls el govern republicà.

El 19 de novembre de 1933 es tornaren a convocar eleccions en les que triomfà la CEDA (Confederació Espanyola de Dretes Autònomes), un partit de dretes dirigit per José María Gil-Robles. El triomf dels grups de dretes fou possible gràcies, entre altres fets, al fracàs del govern d'Alcalá Zamora. Aquest govern va dur a terme la contrareforma, o sigui, aprovar un seguit de reformes amb el fi de desfer totes aquelles aprovades per la República d'esquerres. En primer lloc, es reduí el pressupost destinat en educació i es suspengué el programa de substitució d'escoles religioses per escoles públiques.

En segon lloc, es retornaren les terres als terratinents i es restituí el lloc de treball als oficials de l'exèrcit que havien acceptat deixar el seu càrrec.

En tercer lloc, es retingui l'autonomia de Catalunya i el país Basc, que havien obtingut durant la República d'esquerres.

Finalment, es restringiren els salaris, cosa que comportà un empitjorament de les condicions de vida dels treballadors.

El 13 de febrer de 1934 es van fusionar de *Falange* i las *Jons* formant la *Falange Española de las Jons*. Milers de joves militants de la CEDA, es van unir en aquest partit, ja que, els semblava un partit més combatent.

2.3.3 El Triomf del Front Popular (De Febrer a Juliol de 1936)

Cartell de propaganda electoral de la Ceda per a les eleccions de 1936. En ell es pot veure la cara de Gil Robles

A principis de 1936, el descontentament de la societat espanyola era del tot accentuada. Això va fer que el president de la república convoqués eleccions pel mes de febrer. Eren unes eleccions que calia preparar bé, en les que hi havia dos grans candidats: el

Frente Popular (partit d'esquerres format pels socialistes i els republicans) i el *Frente Nacional o de Orden* (partit de dretes). El *Frente*

Popular guanyà les eleccions, amb un percentatge de vots lleugerament per sobre del *Frente Nacional*. El nou govern s'hauria d'enfrontar a una classe conservadora amb pànic i unes classes socials amb esperances de resoldre els conflictes socials i laborals en que es veien emergits. El març de 1936 Primo de Rivera seria detingut i les oficines del seu partit (*Falange Española de la Jons*) clausurades pels allaus de violència impulsats pel seu partit. No obstant, la violència al carrer i els assassinats de personatges

La premsa proclama la Victòria del Front a les eleccions de 1936

polítics seguien augmentant, impulsats tant pels partidaris de dretes com els partidaris d'esquerres. Espanya s'havia submergit en un clima de violència, una situació que una part de la societat espanyola veia que només es podia aturar fent un cop d'estat. A partir del 25 de maig d'aquest mateix any el general Mola va intensificar els preparatius d'un cop d'estat. El seu pla va fer que Franco fos enviat al Marroc. Durant la nit entre el 12 i el 13 de juliol de 1936 els falangistes radicals assassinaren el tinent José Castillo, pertanyent al bàndol republicà. Com a represàlia, els republicans segrestaren i assassinaren a Calvo Sotelo, líder del front Nacional. Tot estava preparat per dur a terme el cop d'estat.

A la dreta José Castillo i a l'esquerra Calvo Sotelo

2.3.4 De l'alçament militar a la Guerra

Tot i que les reunions per preparar l'alçament militar es van començar a dur a terme a finals del 1935, no va ésser fins el triomf electoral del Frente Popular quan els preparatius de l'alçament, dirigits pel general Mola, es van intensificar. L'alçament militar es va dur a terme a Melilla el 17 de juliol de

1936 (abans de la data prevista) amb el fi d'enderrocar el govern de la república. Falangistes, carlistes, catòlics, monàrquics, la CEDA i part de la Lliga Catalana van donar suport al projecte dels militars més conservadors de l'exèrcit, finançat pels grans latifundistes i l'alta burgesia que temien perdre el control econòmic. El 17 de juliol l'alçament es va estendre al conjunt del protectorat del Marroc i no va ésser fins el 18 i el 19 de juliol quan l'alçament es va estendre a la península. L'alçament va triomfar a Galícia, Castella i Lleó i Navarra, amb el general Mola; Andalusia Occidental, amb Queipo de Llano; Balears (excepte Menorca), amb el general Goded; i les illes Canàries, amb Franco. També va triomfar a ciutats com Oviedo, amb el general Aranda i Granada i Zaragoza amb el general Cabanellas.

El fracàs de l'alçament es va produir a Asturias, Cantabria, País Basc, Catalunya, Madrid, Castella la Manxa, Murcia i la zona Oriental d'Andalusia.

No obstant, l'alçament que pretenia dominar tot Espanya no va aconseguir una ràpida victòria. La petita burgesia i els proletaris, van formar els grups de resistència a l'alçament militar. El govern, va entregar les armes a aquests grups de resistència (denominats milícies), dirigits per sindicats i partits polítics, per poder enfrontar-se als nacionals.

El dia 21 de juliol, ja era possible traçar una línia que separava dues espanyes: la Espanya republicana (on l'alçament havia fracassat) i la Espanya nacional (on l'alçament havia triomfat). El nord, el centre i l'est d'Espanya quedaren sota domini republicà mentre que el nord-est, el centre i el sud-est, les principals zones industrials, quedaren sota domini republicà. En canvi, les principals zones rurals quedaren sota domini dels nacionals¹⁰.

El fracàs de l'alçament acompanyat de la incapacitat del govern de la república per a derrotar-los va convertir l'alçament en una llarga i dura Guerra.

¹⁰ Veure mapa 1.1, pàgina 24

2.3.5 El desenvolupament de la Guerra

Durant els primers mesos de la guerra s'anava fent evident la superioritat del bàndol nacional enfront al bàndol republicà. El general Mola estava conquerint els territoris del nord: Sant Sebastià, Irun, etc. Al mateix temps, els nacionals, van conquerir Màlaga, entre altres territoris del sud.

Mentrestant, el general Varela es dirigia cap a Madrid per tal de que quedés en mans del bàndol nacional. El 18 d'octubre, les forces nacionalistes arribaren a Madrid. A principis de novembre les localitats que rodejaven Madrid (Alcorcón, Leganés, Getafe, etc.) ja havien passat en mans del bàndol nacional. Així, la caiguda de Madrid era del tot imminent. No obstant, la resistència republicana, va ésser del tot aferrissada i eficaç (sobretot gràcies a les Brigades Internacionals¹¹) cosa que va propiciar el sorgiment d'una dura batalla entre els dos bàndols. Pocs dies més tard, Franco va ordenar el fi dels atacs a la ciutat. Aquesta brutal derrota, va fer canviar l'estratègia dels nacionals, passant a atacar les zones republicanes més dèbils. De la primavera a la tardor de l'any següent, la campanya del nord va seguir. La totalitat

dels territoris de Cantàbrica, el País Basc i Astúries quedaren en mans de bàndol nacional. Durant aquesta campanya, es va produir el bombardeig de Guernika, que va deixar uns 300 morts i una ciutat totalment destruïda i desolada. Aquest

Bombardeig de Gernika

bombardeig, que va durar més de quatre hores, va ser dut a terme per les tropes alemanyes i italianes que estaven dotades dels avions i bombes més

¹¹ Unitats militars integrades per voluntaris estrangers que lluitaven a favor del bàndol republicà.

modernes i destructives. No seria, però fins la mort de Franco (1975), quan se sabia la veritat del bombardeig de Gernika, ja que, els franquistes havien negat sempre haver dut a terme tal bombardeig, defensant la idea que havien set els republicans en el moment de la retirada per deixar una ciutat no aprofitable pels franquistes (que estaven a punt de conquerir les terres basques i que per tant quedaria sota domini seu la ciutat de Gernika). D'aquest tràgic bombardeig en sortirà el "Gernika", un quadre pintat per Picasso, que mostrarà i reivindicarà arreu del món la barbàrie que s'estava vivint a Espanya¹².

L'última ofensiva republicana, va ésser la batalla de l'Ebre durant el juliol de 1938, que va deixar aproximadament 100.000 morts. Va ésser la batalla més cruel i sagnant de la Guerra Civil. La fràgil situació de la República es va agreujar amb la derrota en aquesta batalla.

2.3.6 El final de la Guerra

En acabar la batalla de l'Ebre, s'atenuà la falta d'armament, les crítiques a la política de resistència duta a terme per Juan Negrín (President de la II República) i els problemes econòmics. A finals de 1937 la guerra era del tot favorable als nacionals. Des de finals de desembre de 1938, l'exèrcit nacional atacava Catalunya. El 15 de gener de 1939 va caure Tarragona i onze dies més tard ho va fer Barcelona. En caure aquesta ciutat, unes 500.000 persones marxaren cap a la frontera francesa. L'exèrcit republicà de Catalunya va emprendre en aquest moment, la retirada, majoritàriament cap a l'estat francès. A mitjans de Febrer, la totalitat del territori Català i Menorquí va

Fotografia que ens mostra com de dura fou la batalla de l'Ebre

¹² Veure mapa 1.2 i 1.3, pàgina 24

quedar en mans de l'exèrcit nacional. En aquest moment la República es va enfonsar¹³.

El 22 de Març el *Consejo Nacional de Defensa*, que era el màxim òrgan

Comunicat que donava per acabada la Guerra Civil espanyola

republicà, va firmar la rendició. El dia 28 de Març Madrid va entregar-se i quatre dies més tard Franco va firmar l'últim parte de guerra: *“el día de hoy, cautivo y desarmado el ejército rojo, han alcanzado las tropas nacionales sus últimos objetivos militares. La guerra ha terminado”*¹⁴.

En aquest moment, Franco va assumir tots els poders i va estendre la dictadura a tot el país. Es van suprimir les llibertats, els partits polítics i les reformes fetes durant la república. Es van passar llargues èpoques d'escassetat d'aliments i de dificultats econòmiques.

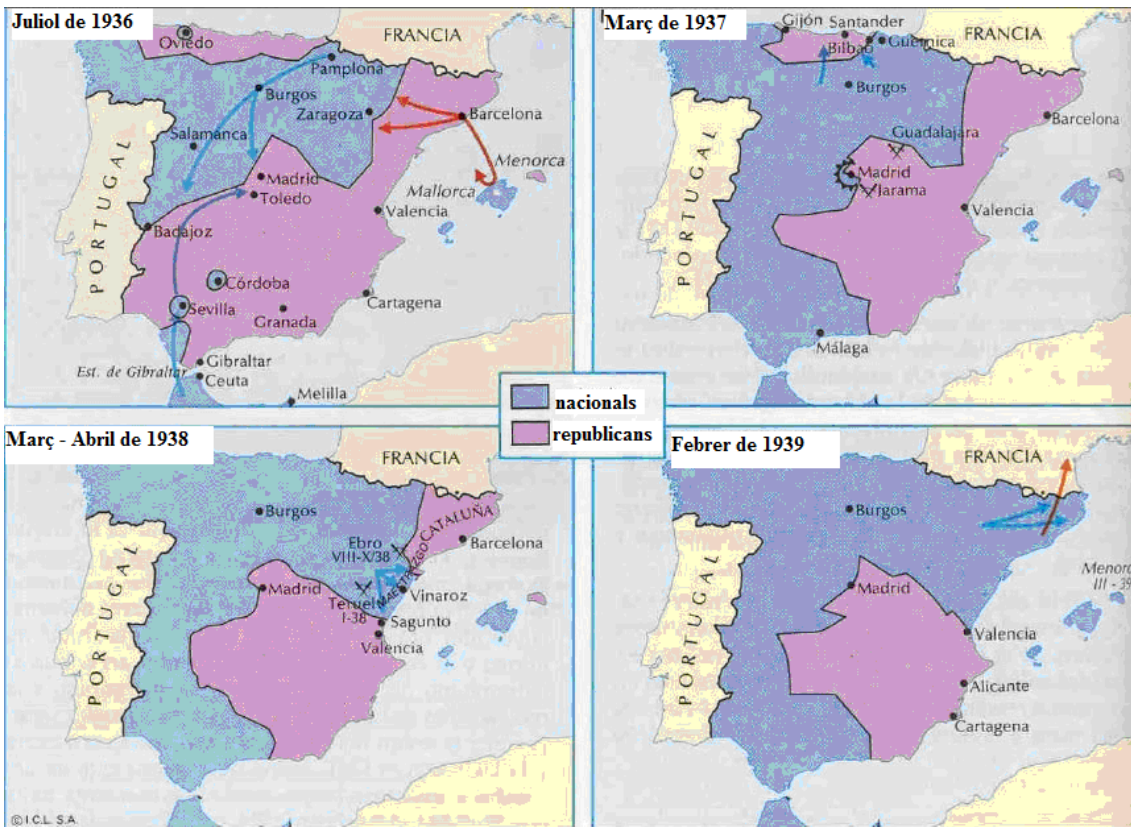
¹³ Veure mapa 1.4, pàgina 24

¹⁴ [Http:// www.historiasiglo20.org](http://www.historiasiglo20.org)

2.3.7 Les etapes de la Guerra:

Mapa 1.1

Mapa 1.2

Mapa 1.3

Mapa 1.4

2.4 Conseqüències de la Guerra Civil

Conseqüències demogràfiques:

Més de mig milió de persones va esser el balanç de persones mortes durant la Guerra Civil espanyola. No només van esser persones mortes al front sinó que cal sumar-hi els morts per fam, epidèmies, bombardejos, etc. Això es tradueix en una disminució de la població espanyola provocada no només per l'augment de la mortalitat sinó també per una disminució de la natalitat. Una altra de les conseqüències importants de la Guerra Civil

Persones dirigint-se a l'exili

espanyola va ser l'exili dels republicans. Entre Gener i Febrer de 1939, quan els franquistes van avançar cap a Catalunya, va ser l'època en que l'èxode republicà fou més important. Es calcula que prop de quatre cents mil persones s'exiliaren en països com França, l'Argentina o Mèxic. Alguns no tornaren fins que s'instaurà el règim de Franco, però molts no ho van fer fins a mitjans de la dècada dels anys setanta, al morir-se el dictador Francisco Franco.

Conseqüències econòmiques:

La Guerra Civil espanyola va ser una veritable catàstrofe a nivell econòmic. Qualsevol conflicte bèl·lic deixa al seu darrera un veritable desert: infraestructures, fàbriques, habitatges, etc. malmeses o destruïdes del tot.

Això comporta un empobriment general: molta gent sense llocs de treball, sous molt baixos, baixada espectacular de la renda per càpita i de la renda nacional, etc. En cas de l'estat espanyol cal afegir l'inici de la Segona Guerra Mundial, els deutes que havia retornar a Alemanya, Itàlia i a les companyies petroleres dels Estats Units d'Amèrica així com el tancament de

les portes estrangeres per culpa de la situació dictatorial en què es trobava Espanya.

Na va ser fins als anys 50 quan Espanya començà a sortir d'aquesta critica situació i poc a poc es pogué recuperar de la Guerra Civil.

Fàbrica destruïda durant la Guerra Civil

Conseqüències socials:

La guerra va propiciar la divisió de la societat espanyola entre republicans i franquistes. La passió al bàndol al que es formava part era extrema, cosa que va propiciar l'aparició de delatacions, traïcions, etc. entre persones de diferents bàndols. A més, amb la instauració del govern franquista es va recuperar l'hegemonia econòmica i social per part de l'oligarquia terratinent, industrial i financera. Així es van perdre tots les dret dels treballadors aconseguits durant la república. Va augmentar la fam i la pobresa cosa que va fer empitjorar les condicions de vida de les classes obreres espanyoles.

Conseqüències culturals:

Arran de la Guerra Civil es va destruir el patrimoni cultural: esglésies, monuments construïts als carrers, obres d'art, etc. La destrucció d'aquests no només va ésser fruit de la lluita entre republicans i nacionals, sinó que una de les altres causes va ser la destrucció de manera intencionada del patrimoni religiós (imatges religioses, esglésies, documents, etc.) per part de les persones pertinents al bàndol

Església destruïda durant la Guerra Civil

republicà. Una altre de les conseqüències va ser la repressió intel·lectual així com la censura que evitava que es publiqués qualsevol manifestació d'art en contra del règim franquista. Així de la dècada dels anys 30 als anys 70 l'art va estar del tot manipulat, deixant així de ésser un art lliure i espontani per a passar a ser un instrument més del règim per difondre les seves idees i per influir en la població espanyola.

Conseqüències polítiques:

La victòria del bàndol nacional va propiciar la instauració d'un règim encapçalat pel general Francisco Franco i caracteritzat per l'oposició al liberalisme i al parlamentarisme, un règim totalitari i dictatorial que es basava en l'existència d'un sol partit i que recolzava la tradició i l'Església. Es deixava enrere la Segona República Espanyola, una etapa de reformes i de democràcia.

3. La Guerra Civil a Rupit

3.1 Els primers dies de la Guerra a Rupit

La Guerra Civil espanyola, començà el 18 de juliol de 1936. Aquest dia, a Rupit, seguia regnant la normalitat. Tothom havia anat a treballar al camp, els petits de la casa havien anat a l'escola com era normal, etc. Tant era la normalitat, que el dia de l'alçament a l'ajuntament es va celebrar una sessió extraordinària en la que no es va parlar de l'alçament dut a terme per l'exèrcit espanyol. No obstant, començaven a circular rumors que deien que s'havia produït un alçament militar en contra el govern de la República i que havia començat una vaga general que estava paralitzant tot el país, rumors escampats sobretot per aquells pocs que tenien ràdio a casa.

Dos dies més tard, la situació començà a ser més crítica, quan diversos membres del bàndol republicà de Roda de Ter pujaren a Rupit amb el fi de cremar l'església. Anaven del tot armats, però la crema de l'església es va poder aturar ja que els vilatans de Rupit els van fer entendre que si cremava l'església el foc es propagaria per les altres cases del poble ja que estava envoltada de cases.

Església de Rupit

Llavors van cridar a tots els homes del poble que acudissin a la plaça major per poder transportar les imatges religioses, bancs, etc. al Torrent Mal. Aquestes imatges no només van ésser transportades per homes sinó també pel camió de Lluís Dorca, l'únic camió del poble. Un cop totes les imatges i els bancs de l'església van ésser el Torrent Mal van ésser cremades.

Els següents dies la situació va anar empitjorant. Els que tenien algun familiar fora del poble, el van fer tornar a casa. Es va començar a trair i delatar al veí per ésser del bàndol contrari, les famílies van començar a passar gana, etc. Mesos després (el novembre del mateix any) la situació d'escassetat d'aliments començà a notar-se a Rupit, fet que va fer actuar el poder local. Regular el preu de venda de la carn de porc, prohibir la venda

de mongetes fora del terme municipal i fixar a 250 grams la ració de pa diària per persona, van ésser algunes de les mesures que va prendre l'ajuntament de Rupit entre el novembre de 1936 i el desembre de 1938 per afrontar l'escassetat d'aliments al municipi.

Resumint, es començaven a sentir els afers derivats d'una guerra, afers que encara avui dia els que els van viure no els poden esborrar de la seva memòria.

3.2 L'escola abans i durant la Guerra

A principis dels anys 30, a Rupit hi havia escola de monges per les nenes i

Escola on anaven els nens

l'escola nacional o laica pels nens. Durant el curs escolar 1936 – 1937, 65 eren les nenes que anaven regularment a l'escola i 45 nois.

El senyor Paulino, que vivia a l'edifici que actualment és la farmàcia, era el mestre dels nens. Aquest, a les nits, feia classes pels nois més grans (nois d'entre 13 i 16 anys). Tots aquests nois, havien hagut de plegar d'anar a

l'escola per posar-se a treballar, però el mestre seguia ensenyant als que estaven interessats en hores que no havien de treballar. L'escola es trobava a la planta baixa d'un edifici de la plaça major, el mateix edifici on es trobava l'ajuntament.

Les noies anaven a l'escola de les Germanes Dominiques (monges). No només hi anaven les noies de Rupit, sinó que també hi anaven algunes noies de Pruit. Fins i tot algunes nenes (unes 5 o 6), es quedaven a

L'escola als anys 40

dormir en unes habitacions que tenien a la mateixa escola. A l'escola hi

Edifici on antigament hi havia l'escola per

havia quatre monges: la "*Madre Superiora*", "*la Hermana Esperanza*", "*la Hermana Rosa*" i una altra que feia de cuinera. La "*Hermana Esperanza*" era la més estimada per totes les nenes que anaven a l'escola i que avui totes elles encara la recorden. Les seves alumnes la definien com una mestre del tot seria, exigent. No obstant, la

recorden també com una persona del tot alegre, que cantava diverses cançons de la seva terra: Astúries. Rosa Balmes (Rosita) recordava fa pocs anys una de les cançons que solia cantar. La cançó feia així:

“Soy la asturiana, soy la de verdad nacida en la corredoria jaja. Todo el que nació en Asturias puede decir ya que nació en la gloria jaja. Dichoso el pueblo donde nací, no puedo Asturias vivir sin ti. Paloma blanca que volas al nido donde esta mi amor. Dile si le ves paloma que al pie del sagrario esta mi corazón”¹⁵.

Explicava també Rosa Balmes, que aquesta estimava molt a totes les seves alumnes i que les hi volia transmetre els màxims coneixements possibles. Això ho demostra el fet que Rosa Balmes als 11 anys va haver de deixar d'anar a l'escola per anar a servir en una casa de Barcelona i que Esperanza li va dir: *“Que te parece la Rosita ahora que le venia la edad de aprender”¹⁵.*

Rosa Balmes (Rosita)

Aquesta escola però, al ser dirigida per monges, a principis de 1936 va patir un gran canvi. A l'igual que totes les escoles dirigides per monges d'arreu de Catalunya, van a ser obligades a ser tancades i a ser substituïdes per escoles nacionals o laiques. A Rupit el 15 de maig de 1936 l'ajuntament aprovà per ordres de l'inspectora d'ensenyament de la zona, la clausura de l'escola d'educació religiosa de les germanes dominiques¹⁶. A partir d'aquest moment es va reduir el nombre de mestres que hi havia a l'escola. Aquest fet, va fer que diverses nenes de Pruit que fins al moment havien anat a aquesta escola, haguessin d'anar a l'escola de Pruit.

¹⁵ Paraules textuales de rosa Balmes

¹⁶ Arxiu municipal de Rupit: *Llibre d'actes*, 1936 – 1939 (Veure annex 2.1).

3.3 Les monges i el ball

El diumenge a Rupit es feia missa matinal, el ball dels pagesos (també al matí), rosari a la tarda, ball de tarda i ball de nit. Els balls es feien a les tres sales de ball que hi havia a Rupit. A les monges, no els agradava que les seves alumnes anessin a ballar, i el dilluns la *Madre Superiora* cridava a totes aquelles que havien anat a ballar per renyar-les. El càstic consistia en extreure punts de les targetes de punts de les alumnes. Aquestes

Ball d'època

targetes que eren entregades a principi de curs, contenien 25 punts, i si les alumnes no en perdien cap, a final de curs rebien un regal en forma de recompensa. Anar a ballar els diumenges o fer enfadar a les monges eren algunes de les causes que feien perdre punts de la targeta.

Algunes de les alumnes, entre elles la Maria Artigas, anaven a missa i a rosari (que els era obligat), però també anaven a ballar. S'havien que si es

Nenes que anaven a l'escola a finals de 1920. A l'esquerra de la foto s'hi pot veure la Hermana Esperanza. Al centre de la foto la Madre Superiora i a la dreta la Hermana Rosa. A la fila del mig i amb una bufanda blanca, Maria Pons.

volia anar a ballar calia sacrificar l'honor de rebre un regal a final de curs.

Un dia la Maria Artigas, cansada de no rebre mai cap regal i d'haver de guardar els pocs punts que li quedaven, el dia que la *Madre Superiora*,

donava els punts, li va dir que no els volia i que a més, li regalava els que li quedaven. La *Madre* li va dir que el que havia fet no era correcte i que li

comunicaria tot a la seva mare. Ella contesta que abans de fer-ho tot ja li havia explicat a la seva mare i que ella l'havia recolzat argumentant que anat a ballar no es feia mal a ningú, que era un vici saludable i bo. Un vici bo, ja que, a diferencia dels altres vicis, com pot ser fumar, aquest no augmenta sinó que amb els anys disminueix, ja que, et fas gran i les cames no estan ja per ballar.

Preferia anar a ballar i se feliç que obtenir davant un regal, que et qualificava com una nena exemplar.

3.4 L'Església seguida i perseguida

L'Església, a la dècada de 1930 patirà grans canvis degut als canvis polítics que es van viure a Espanya. Fins a 1930, amb la dictadura de Primo de Rivera, l'Església estava del tot lligada amb l'estat, i influïa en diversos àmbits de la societat. Amb la instauració de la República, després de la caiguda de la dictadura de Primo de Rivera, l'Església se separarà de l'estat, suprimint-li així certs privilegis dels que gaudia, com ara el pressupost de l'estat destinat al manteniment dels clergues, i intentant-li reduir la influència sobre la societat prohibint, per exemple, als ordres religiosos dirigir escoles. Al 1933, amb l'ascens al poder de partits de dretes, la situació de l'Església, millorarà notablement. No obstant, aquest clima de certa calma no perdurarà en el temps, ja que, al 1936 tornaran a pujar al poder els partits d'esquerres. No obstant, començada la Guerra Civil, serà l'època en que l'Església estarà més perseguida i castigada per donar suport al bàndol dels revolucionaris. Afusellaments de clergues, crema d'esglésies, destrucció d'imatges religioses, etc. serà el preu que faran pagar els republicans a l'Església pel sol fet de pertànyer al bàndol contrari.

A Rupit, la persecució de l'Església es registra sobretot al principi de la guerra i durant la mateixa. Aquest fet es mostra per primera vegada en el ple del dia 9 d'abril de 1936 de l'ajuntament de Rupit en el que s'acorda que els veïns del

A la casa del fons es pot apreciar una de les capelles situades a les façanes que calia enretirar

poble han de retirar les

imatges religioses i

capelles que hi ha als carrers de Rupit. En

el llibre d'actes de l'ajuntament, figurava així: *"Darrerament, tenint en compte que*

Paret on és apreciable el fet que fessin tapiar les capelles

la col·locació i permanència d'imatges amb llurs capelles, situades a les façanes que donen a la via pública, han donat lloc a fets i disgustos dins del veïnatge i per tal d'evitar-ho en el successiu, s'acorda, requerir als propietaris, que dintre dels vuit dies següents al de la notificació, retirin tals imatges i facin desaparèixer llurs capelles"¹⁷. Així doncs, podem veure que ja a principis de 1936, començaven a brollar les discrepàncies entre els contraris a l'Església i els que li donaven suport. És del tot clar que les diferències entre veïns del poble no eren senzilles, ja que, fins i tot l'ajuntament ha de prendre mesures perquè deixi d'existir qualsevol tipus de diferència entre veïns. A finals de juliol, començada ja la guerra, es tornen a enregistrar fets que manifesten la contrarietat d'un sector de la societat cap a l'Església. El dia 20 de juliol diversos membres republicans pujaren a Rupit amb el fi de cremar l'església i per tant tots els objectes que hi havia dins. Anaven armats i van obligar a que els obrissin l'església. Davant d'això, algun vilatà de Rupit ràpidament va avisar a l'alcalde, Josep Donada, que va anar de seguida cap a l'església. Aquest, els va convèncer que si cremaven l'església es podien cremar altres cases, ja que, l'església estava enmig de diverses cases. Van accedir a no cremar l'església, però van exigir treure les imatges i altres objectes religiosos que es trobaven dins l'església, per cremar-los. Es van tocar les campanes, per cridar a l'església tots els homes del poble. Els homes, ajudats pel camió d'en Lluís Dorca, van

¹⁷ Arxiu de l'Ajuntament de Rupit: *Llibre d'actes*, 1936 - 1939 (Veure annex 2.2).

transportar tots els objectes que es trobaven dins l'església cap al Torrent Mal. Aquí, una zona propera al poble on hi havia poques cases properes, van cremar-ho tot. La sort era que diverses persones dies abans havien pogut

Retaule de l'església de Rupit

agafar diverses imatges religioses per amagar-les i que havien traslladat el retaule principal al museu de Manlleu on el guardarien. Gràcies a diversos veïns de Rupit es van poder salvar algunes imatges religioses de l'església. Un exemple d'això es el cas d'una veïna, que va agafar diverses imatges religioses

de l'església que no eren molt grans i les va traslladar amb un cistell cap al camp que conreava la família per colgar-les. Aquest fet, va evitar que aquestes imatges fossin cremades o incendiades pels membres de l'exèrcit republicà. Una altra de les persones que va salvar una del les imatges religioses de l'església va ésser la Carme de Can Peraire. Aquesta era parenta de l'alcalde de Rupit, i li va demanar a aquest, poder amagar la verge del Carme, ja que era la seva patrona. Ell s'hi va negar perquè sabia que si els enganxaven els matarien a tots dos. Al final ell va cedir i la Carme va amagar la mare de Déu del Carme a casa seva. Actualment i gràcies a la Carme de can Peraire la mare de Déu del Carme segueix essent la mateixa que hi havia abans de la Guerra Civil. Un fet que ha permès evitar una de les terribles conseqüències de la Guerra Civil, la destrucció de patrimoni artístic i cultural. Acabada la Guerra Civil i instaurat així el govern de Franco, tots els

Mare de Déu del Carme

elements que diverses famílies van amagar es van retornar a l'església. No obstant, s'havien destruït molts elements i es tardarien anys a reemplaçar-los.

Però, aquests fets no van ser els únics que van evitar la destrucció dels objectes que hi havia a l'església de Rupit abans de la Guerra Civil. Les campanes de l'església es van tirar al cementiri o van quedar amagades i les dues creus que hi havia al mur del cementiri també es van colgar perquè no poguessin ser destruïdes. No obstant, les dues creus van quedar del tot malmeses. Amb el pas dels anys, encara es van malmetre més, fet que va fer decidir a unificar les dues creus en una i afegir-hi una part nova feta per un picapedrer de Folgueroles.

A finals de 1936, les autoritats republicanes obligaren a expropiar els edificis propietat de l'Església. Entre 1936 i 1939, durant el transcurs de la Guerra Civil, continuaren els actes contra l'Església i els seus seguidors. En aquesta època, es perseguiren d'una manera contundent els seus membres. A Rupit se'n recorden dos casos: un capellà que en temps de la república havia estat a Rupit i en Lluís del Molí Nou. El primer, va fugir de Rupit per anar-se a amagar a Espinelves on el van trobar i matar. L'altre, fill de Rupit i que també era capellà, es va haver d'exiliar a Itàlia, país del qual no va poder tornar fins acabada la Guerra Civil.

Una escena que es vivia repetidament en moltes cases de pagès eren els escorcolls, per part dels membres de l'exèrcit republicà. En aquests escorcolls agafaven tot el que necessitaven o bé volien, miraven si hi havia alguna persona amagada a la casa, però també buscaven objectes religiosos per poder-los destruir. Així doncs, si les famílies volien conservar els objectes relacionats amb l'Església que posseïen calia que els amaguessin, ja que en cas de que alguns d'aquests elements fossin trobats pels

Forat, antigament tapiat, que servia per amagar objectes religiosos durant els escorcolls

republicans, els membres de la família haurien estat durament castigats. A les cases de pagès, haver d'amagar els objectes religiosos ja era un fet habitual. Així doncs, calia un bon amagatall, ja que en els registres es regirava la casa de dalt a baix. Un exemple d'això es troba al Mas la Garganta. En aquesta masia, van fer un forat a la paret de la planta baixa (on hi havia les corts per les vaques) que seguia fins arribar al sostre. El van tapar, fet que feia que si anaves a la planta baixa no era apreciable que hi hagués un forat fet a la paret. Finalment, a la primera planta (menjador), van treure els claus que fixaven la fusta que estava just a sobre del forat prèviament fet. Així, quan arribaven els republicans a fer un escorcoll, agafaven tots sants, rosaris, creus, etc, que tenien, aixecaven la fusta que estava just a sobre el forat, tiraven tots els objectes religiosos al forat, i tornaven a posar la fusta al seu lloc. Així els membres republicans que realitzaven l'escorcoll no trobaven cap objecte religiós, i un cop marxaven ja podien tornar a treure tots els objectes que havien amagat per evitar que fossin destruïts durant l'escorcoll.

Les principals festes religioses celebrades a Rupit als anys 30 eren Setmana Santa, Sant Antoni Abat i Corpus Cristi. Per Sant Antoni Abat totes les famílies portaven els seus animals a beneir. Per Setmana Santa, el divendres Sant, se celebrava una processó. A principis de 1900, no era ben bé una processó sinó que era com una mena de passió. Es desfilava per tots els carrers del poble, alguns vestits de soldats romans, altres representaven els apòstols, Jesucrist, Judes, entre altres imatges religioses. Però no només desfilaven, sinó que a diferents punts del poble recitaven i cantaven. Amb els anys, aquesta tradició es va anar perdent i va evolucionar cap a una processó pròpiament dita. Durant la Guerra Civil, igual que totes les fetes i rituals religiosos, es van deixar de celebrar. Després de la guerra, es va tornar a celebrar la processó. Es treia la figura del sant crist clavat a la creu,

Processo de setmana santa

un altre de més petit que anava davant el gran. Aquesta processó era del tot multitudinària, ja que venia gent de molts llocs. Expliquen els testimonis que en època en què eren poques les famílies que tenien cotxe, Rupit es quedava ple de cotxes.

Una altra de les fetes religioses, celebrades a Rupit, era Corpus. Aquest dia,

Imatge de la processó parada davant d'un dels altars.

s'enramaven tots els carrers amb branques verdes de boix i d'avellaner, i es feien altars en diferents carrers. A la Plaça Major, Plaça del Bisbe Font, Carrer del Fossar, Coll de Castell i Carrer Manyà,

els veïns preparaven un altar adornat amb flors i

paperets de colors, on hi figurava una imatge religiosa propietat d'algun dels veïns. A les finestres de totes les cases es posaven els millors cobrellits que tenia cada família, o bé un domàs. També es feia una processó en la que es treia el tàlem i la custòdia, entre altres imatges religioses. El dia de Corpus era el dia que els nens i les nenes del poble feien la Comunió. Així tots aquests nens, anaven davant el tàlem que el portaven les autoritats de l'ajuntament.

Processó de Corpus passant pel carrer Manyà, enramat i amb domassos a les finestres.

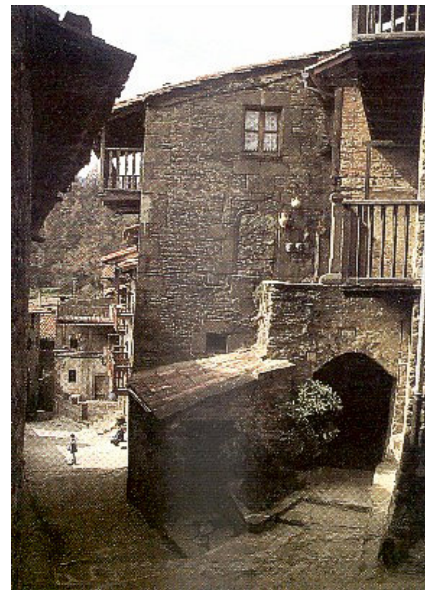
Durant el transcurs de

la processó s'anava parant a cadascun dels altars i es cantaven diferents cançons.

3.5 La família de Can Mònic i el mossèn

A principis dels anys trenta a Rupit encara hi havia agutzil, el senyor Lluís Sobiranes de Can Mònic. Aquest senyor mai s'havia casat, i vivia amb una seva parenta, la Mercè ("la Nàndia"), que estava casada amb el senyor Nandi.

En Nandi, el dia de la Mare de Déu de Montdois, anava per les cases a recaptar diners, menjar, etc. Recollia bastants productes i diners, però no li donava res al mossèn. Davant d'això, un dia el mossèn el va cridar, i li va dir que el més correcte seria que li entregués part dels productes que recollia. En Nandi contestà que ell això no ho sabia, que ho feia ell tot sol i que a més, quan havia acabat d'anar a totes les cases es posava al costat la mare de Déu de Montdois i li deia que si necessitava els productes que havia recaptat els agafés i que si no els necessitava que els hi deixés per ell que ja li feien prou falta. Li va dir que sempre s'havia quedat ell tots els productes, ja que, la mare de Déu mai se'ls havia emportat, però que podia estar segur que si la mare de Déu hagués necessitat els productes els hi hagués donat.

Can Mònic

La relació d'aquesta família amb el mossèn de Rupit no acabà aquí, ja que, el mossèn també va cridar a en Lluís Sobiranes per parlar amb ell. Li va dir que vivia a davant de casa el mossèn, i que donava molt mal exemple, ja que, vivia amb una dona sense estar-hi casat. Ell va dir que la Mercè era família seva i que li feia les feines de la casa. No obstant, li va donar la raó, però va replicar a la crítica del mossèn dient que ell (el mossèn) també estava donant mal exemple, ja que, també vivia amb una dona sense estar-hi casat. Es tractava de la Maria de Can Xambona, la seva majordona. Aquesta era una noia jove i molt guapa que feia les tasques quotidianes de casa del mossèn. Així el senyor Mònic li va contestar que ho podien arreglar

d'una manera molt senzilla: que es podien canviar les dones. Que la Mercè passés a ser la majordona del mossèn i que ell es quedaria amb la Maria i com que era jove i guapa s'hi casaria. Així, segons en Lluís, els dos deixarien de donar mal exemple. Davant d'aquesta proposta el mossèn va dir-li a en Lluís que no calia que parlessin més del tema i que tot ja estava bé com estava.

3.6 Nou ús dels edificis religiosos

A finals de 1936, es van començar a expropiar béns de l'Església, ja fossin edificis religiosos o propietats rurals i urbanes que l'Església administrava. També s'expropiaren els béns i les propietats dels que eren considerats afectes als revoltats.

L'enfonsament de l'economia en general deguda a la manca de treball i l'escassetat de productes de primera necessitat, va fer que, al 1937 s'accelerés el procés confiscant els béns i propietats de totes aquelles persones desaparegudes.

El Comitè d'Apropiacions de la Generalitat de Catalunya, va emetre un comunicat a l'alcalde de Rupit el 13 de novembre de 1936, on es presenten els béns confiscats, el servei que tenien fins al moment, el nom del propietari i l'ús a què es pensa destinar. En aquest document s'inclou:

- L'església parroquial de Rupit, destinada fins al moment al culte, es destina a magatzem, corral (per guardar-hi animals) i com a espai on poder-hi realitzar algunes festes i balls.
- L'església de Sant Joan de Fàbregues, destinada fins al moment al culte, es destina a magatzem i corral.
- La rectoria de l'Església de Sant Joan de Fàbregues, es destina a habitació i terres per arrendar.
- L'església de Montdois, en despoblat fins al moment, se n'aprofitaran unes terres per conreus.
- L'església de Santa Magdalena, en despoblat, no se'n presenta la finalitat que se li donarà
- La rectoria de l'església de Rupit, abans residència del rector de Rupit, es destina ara en una vivenda i uns petits horts.
- El Centre Catòlic, servirà com a local on els vilatans de Rupit puguin celebrar actes i festes (a la planta baixa), com a un petit pis (a la segona planta) i com a seu del Comitè Agrícola.

- Una finca propietat de l'Església situada a la zona de Santa Llúcia, es destina a sembradura.
- Una terreny de l'exrector es destina a producció de productes vegetals.
- Una vivenda situada al carrer Palau es destina a centres dels sindicats UGT i dels Rabassaires.
- Una propietat de la senyora Gertrudis Dou d'Alós, abans vivenda d'aquesta, es destina ara a vivenda i terres amb bosc.
- La casa de les Germanes Dominiques, abans escola religiosa de nenes, quedà igualment com a escola, però ara com a escola nacional.

Totes aquestes expropiacions es van començar a dur a terme, el 5 d'abril de 1937, o sigui cinc mesos després d'haver-se emès aquest comunicat. No serà, però fins el més d'agost quan s'intensificaran les apropiacions. En aquesta nova fase d'apropriacions, s'hi recolliren totes aquelles propietats o béns d'aquelles persones que s'avién unit al moviment nacional, i de totes aquelles persones desaparegudes (ja s'havién expropiats béns i propietats de les persones desaparegudes, però ja feia un any que havia començat la guerra, i el nombre de persones desaparegudes havia augmentat de manera considerable). Foren confiscades les propietats rustiques i urbanes de Lluís Vaquer, Joan Calm i Joan Abel per estar desapareguts des dels primers mesos de la guerra. El mateix es va fer amb les propietats de Francesc Coromina, Ramon Colomer, Anton Vila i Josep Roquer per haver-se unit al bàndol nacional. La última expropiació es va produir el 18 de maig de 1938. En aquesta data es va expropiar la ferreria de la família Rovira, degut a certes situacions difícils viscudes entre aquesta família i el bàndol republicà, encarregat d'aprovar les apropiacions¹⁸.

¹⁸ Veure annex 1.2 i 2.3 (Fotografia d'alguns dels edificis expropiats)

3.7 L'alimentació en temps de Guerra

La base de l'alimentació de mitjans dels anys trenta, era el blat de moro. Aquest aliment era el més present als conreus de Rupit i els voltants, ja que, amb ell es podia fer pa i el farro, que són farinetes de blat de moro. Un altre dels aliments que era més present a les taules eren les mongetes i patates, ja fossin bullides o al caliu.

Per esmorzar, calia agafar forces, ja que, calia afrontar un llarg i dur dia al camp. Per aquesta raó es menjava farro, una torrada amb all i un got de llet. Un altre dels esmorzars més corrents era unes torrades amb vianda (embotits) i un got de llet. A l'hora de dinar era del tot canviant depenent de l'època de l'any. A la tardor i l'hivern se solia menjar col i patates acompanyades amb la carn que es tingués, ja fos porc, vedella o xai. A la primavera i l'estiu es podia menjar patates, cebes, mongetes tendres i mongetes seques. Per berenar, que només ho solien fer els nens i les nenes, es menjava pa amb xocolata acompanyat d'un got de llet quan es podia. A l'hora de sopar es menjava sobretot escudella feta de carn i de verdures.

No sempre es menjava el mateix. Hi havia ocasions especials, en les que les dones cuinaven aliments que es guardaven per aquestes ocasions. Aquests dies eren la festa major de Rupit (29 de setembre), Nadal, i algunes altres festes religioses assenyalades. En aquestes dates es menjaven aliments com canelons, arròs, pollastre o escudella i carn d'olla (que era tota mena de verdures i carns que es bullien per fer el caldo). No a totes les cases una d'aquestes ocasions era cada diumenge. Només les famílies més adinerades podien posar a taula canelons i pollastre cada diumenge.

A cada casa criaven conills i gallines de les que en treien ous i carn. Tenir xais, cabres o vaques, animals dels que en treien sobretot llet i carn, només estava a l'abast d'algunes famílies més adinerades.

Seria incorrecte pensar que les dones els dies feiners podien passar molt de temps cuinant. Sí que eren les persones que feien totes les feines de la casa, però no tot el dia estaven a casa, ja que, anaven a ajudar els homes a les terres. Eren els dies de festa quan les dones podien passar tot el matí

preparant el dinar. Cal dir que amb l'arribada de la guerra, encara es va reduir més el temps que tenien per realitzar les feines domèstiques i per cuidar la família. Aquest fet era degut a que la majoria dels homes estaven a la guerra lluitant per un o altre bàndol, i les dones havien de passar més hores cuidant els camps o el bestiar.

Totes les famílies solien matar un o dos porcs a l'any. D'aquests dos porcs se'n treia la majoria de la carn per alimentar tota una família durant un any. No obstant, la majoria de les famílies no es quedava amb tota la carn del porc, ja que, venien la carn magre (la carn més bona i apreciada del porc) a la fàbrica d'embotits de la família Rovira. Això les famílies no ho feien perquè volien, ja que la carn que es venien era la més bona, sinó que ho feien perquè de la venda en treien una quantitat de diners considerables, diners del tot necessaris en l'època d'escassetat que es vivia. Expliquen diversos testimonis que en entrar la guerra i escassejar els aliments, el porc es convertia en un bé del tot valorat. Un dels mètodes més usats per guardar el porc i els embotits era posar-ho tot dins dels bidons de llauna en què venien el "carburu".

Un cas del tot especial i curiós es el que va viure la família propietària de Can Quim, una petita fonda i botiga fundada al 1930 per Asunción Carbonell i Joaquim Marsal. Durant la Guerra Civil, diversos membres importants de l'exèrcit republicà es van allotjar a la fonda. Així cada nit una de les sales de la casa quedava tota plena d'armes. Aquests, anaven a les cases de pagès a fer escorcolls i es quedaven amb tot el que els agradava. Així moltes vegades portaven menjar perquè l'Asunción els hi cuinés i ella d'amagat guardava part del menjar que els membres de

A la dreta dempeus estant, Asunción Carbonell

l'exèrcit republicà portaven per alimentar a la seva família i als soldats que es trobaven en unes condicions més precàries.

Es vivia de la terra, de la que se'n treien patates, mongetes tenders, mongetes seques, blat de moro, etc. Tots els aliments que s'extreien de la terra es destinaven a l'alimentació de tota la família. No obstant, freqüentaven també els intercanvis. Aquests intercanvis es feien amb persones de la plana de Vic o de Barcelona. Portaven roba, espadenyes, sabó, etc. a canvi de patates, mongetes, etc. Es canviaven productes produïts a les fabriques de la plana de Vic i de Barcelona per aliments conreats als camps de Rupit. La majoria de les famílies conreaven els camps de la sala, pagant un lloguer.

La sort dels rupitencs, a diferencia, de totes aquelles famílies que vivien a les ciutats, era que conreaven aliments destinats tots a l'alimentació de tota la família. No es passava excessiva fam, però no es podia menjar el que es volia. Es menjava el que es tenia, o sigui, casi sempre es menjava el mateix. El problema de les grans ciutats de la zona republicana fou que no es tenien ni diners per comprar ni tampoc es podia anar a comprar a la botiga perquè no hi havia genero per vendre.

No obstant, d'anys durs degut a la falta d'aliments també se'n visqueren a Rupit. Si pel juny, que era l'època de segar, queien grans aiguats o pedregades, es malmetia el menjar per tot l'any. Quan això passava, els avis, pujaven als camps i en veure tots els aliments malmesos es posaven a plorar. S'havien que era el pa de tot l'any i per tota la família, i que sense ell es passaria gana.

No tots els aliments per a sobreviure, però, es podien extreure de la terra. A més, amb l'aparició de la Guerra Civil es va produir una certa mancança de certs aliments i materials com la farina. Per solucionar aquestes mancances es crearen les cartilles de racionament. Aquestes cartilles, que posseïa cada família, permetien anar a buscar aliment de manera gratuïta. No totes les famílies rebien la mateixa quantitat d'aliments. Depenent del nombres de

Cartilla de racionament

persones que formaven les famílies es rebien més o menys quantitat d'aliments. Alguns dels aliments racionats eren l'oli, l'arròs (que no es pot conrear a la zona de Rupit), el pa, així com també el tabac. No obstant, hi havia moltes famílies que no tenien prous aliments amb els que els donaven racionats, ja que, la quantitat era limitada. Al igual que la majoria de poblacions, Rupit va emetre moneda pròpia per tal de sufocar la deficiència monetària i també per tal de poder controlar el subministrament d'aliments¹⁹.

Moneda emesa per l'ajuntament de Rupit

Un dels aliments bàsics de l'alimentació, ja als anys trenta, era el pa. A cada casa tenien un forn per fer pa. Se solia fer un pa de quatre quilos per família cada quinze dies. Es feia, amb blat de moro, però, l'aparició de la Guerra Civil comportà escassetat d'aliments. Així, no sempre es podia fer el pa de blat de moro, sinó que moltes vegades s'havia de fer de civada o d'ordi, o sigui, s'havia de fer del que es tenia. El pa no era tan bo fet de civada o ordi com si fos fet de blat de moro, però com a mínim es podia menjar pa. L'escassetat d'aliments també va afectar a la farina. En avançar la guerra començà a mancar farina, aliment bàsic per a fabricar pa, cosa que va fer que el pa passés a ser un aliment racionat. El 21 de març de 1937, l'ajuntament de Rupit, va rebre l'ordre d'establir una targeta de racionament de 250 grams de pa per persona. També s'especifica que els malalts acreditats amb un certificat mèdic oficial podien rebre més quantitat de pa per poder recuperar la salut de la que es veuen mancats²⁰. Aquesta mesura, havia estat aprovada pel govern republicà, ja que, la majoria de les malalties de l'època eren produïdes per falta d'alimentació. Així per guarir-se calia no continuar passant gana, cosa que feia que la persona empitjores.

¹⁹ Arxiu Municipal de Rupit: *Llibre d'actes*, 1936 – 1939 (veure annex 2.4).
Veure annex 1.3 (monedes emeses)

²⁰ Arxiu Municipal de Rupit: *Llibre d'actes*, 1936 – 1939 (veure annex 2.5).

Però aquesta no va ésser la única mesura que l'ajuntament de Rupit va adoptar davant la manca d'aliments. En el ple municipal del 8 de novembre de 1936, es va prohibir vendre mongetes fora del poble²¹. Amb aquesta mesura el que l'ajuntament vol aconseguir es que els aliments collits als camps de Rupit, no es venguin a persones forasteres sinó a persones del poble. Aquest fet es deu a que encara que es volguessin comprar aliments no es podia, ja que, no hi havia gènere. Així el poc gènere seria per alimentar a les famílies rupitenques, que poc fam passaven i no per alimentar-ne d'altres pobles o ciutats. Al ple del 22 de novembre del mateix any, es van regular els preus de venda del porc²² i en el ple del 26 de maig de 1937, es va aprovar un pressupost que cobria les despeses del viatge d'un conseller a València, on podria proveir-se d'aliments en els que cal destacar l'arròs²³. Però les mesures més dràstiques aprovades per l'ajuntament encara no havien estat dictades. El 7 i 20 d'octubre del mateix any, s'aprova que sigui l'ajuntament el que directament s'encarregui de matar i vendre els xais²⁴. La última mesura dictada, es produeix el 3 de desembre de 1938, quan l'ajuntament decideix que gestionarà i organitzarà la venda de queviures²⁵. Amb el naixement de la mesura aprovada el 8 de novembre de 1936 es pot entendre, la sanció aplicada a Ramon Marsal per vendre, mongetes a persones forasteres. Aquest fet, acompanyat d'altres succeïts posteriorment a aquesta data, acabaran portant-lo al Consell de Guerra en el qual va estar condemnat a 6 anys i un dia de presó²⁶.

Les trampilles de les cases, que accedien a habitacions secretes, no només es van fer servir perquè la gent s'amagués. Tampoc les coves van servir només per amagar-hi imatges religioses, que en cas de no haver-les amagat haurien

²¹ Arxiu Municipal de Rupit: *Llibre d'actes*, 1936 – 1939 (veure annex 2.6).

²² Arxiu Municipal de Rupit: *Llibre d'actes*, 1936 – 1939 (veure annex 2.7).

²³ Arxiu Municipal de Rupit: *Llibre d'actes*, 1936 – 1939 (veure annex 2.8).

²⁴ Arxiu Municipal de Rupit: *Llibre d'actes*, 1936 – 1939 (veure annex 2.9).

²⁵ Arxiu Municipal de Rupit: *Llibre d'actes*, 1936 – 1939 (veure annex 2.10).

²⁶ Arxiu Municipal de Rupit: *Llibre d'actes*, 1936 – 1939 (veure annex 2.11).

estat cremades. Aquests dos llocs servien també per amagar-hi el poc menjar que tenien les famílies i el bestia que criaven, que en cas de no haver-ho amagat haurien acabat requisats pels soldats republicans que passaven a les casses a fer escorcolls, quedant-se tot el que volien. Aquets amagatalls freqüentaven a les casses de pagès que era on hi anaven a fer un major nombre d'escorcolls.

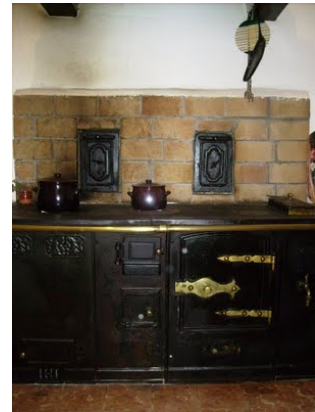
Un exemple d'això va ser al mas Molí del Soler que tenien una trampilla per amagar-hi objectes i aliments. La cova del pla de l'Hom va servir durant la guerra d'amagatall d'aliments, vestia, objectes religiosos, etc. deixats tots per les famílies de les cases de pagès del pla del Far.

Les cuines que solia haver a totes les cases eren cuines econòmiques (que funcionaven amb carbó). En aquestes cuines s'hi feia la majoria del menjar. No obstant, se solia tenir

Foc a terra

també foc a terra. S'encenia de bon matí i no s'apagava fins ben entrada la mitjanit. La seva principal funció era escalfar la casa, però també s'usava per cuinar. Amb el foc a terra es podien bullir verdures

Cuina econòmica

o coure-hi carns, però sobretot s'hi bullien mongetes seques, s'hi torrava el pa de l'esmorzar i s'hi feia

l'escudella i carn d'olla. Aquests eren alguns dels plats que quedaven especialment bons fets al foc a terra.

3.8 L'estraperlo de Maria Artigas

Durant la Guerra Civil, per passar aliments de la província de Barcelona a la de Girona calia pagar un impost. Això feia encarir els preus dels aliments. Per evitar-ho, la Maria i la Dolores de Can Cayot, feien estraperlo²⁷. Anaven a buscar ous a Cogolls, prop de les planes d'Hostoles (província de Girona), i els portaven a Rupit (província de Barcelona), on un senyor els hi recollia per vendre'ls a la província de Barcelona. Passaven per les muntanyes perquè passant per la carretera es corria el risc de que la policia t' enxampes i et multes. Anaven a buscar ous una vegada per setmana i en pujaven sempre vint-i-cinc dotzenes a una pesseta cada una.

Tot i que era una activitat il·legal, i que en cas que les autoritats les enxampessin les haurien escarmentat severament, Maria Artigas, ho recorda com una activitat alegre i poc arriscada, però molt dura:

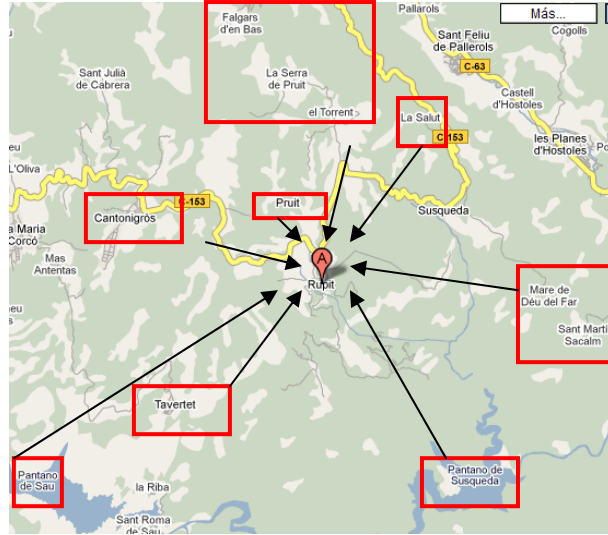
“Pujar de Cogolls a Rupit era molt cansat, ja que, era tot pujada i el camí estava força malament. Recordo una vegada que pujàvem i a mig camí la Dolores es va entrebancar amb una pedra i va caure. Se li van trencar tots les ous i es va posar a plorar perquè s'havia que aquella setmana no guanyaria diners. Per calmar-la li vaig dir que el més important era que no s'hagués fet mal i que pels diners no patís, ja que, si ella no queia li pagarien els ous i es partirien els diners”²⁸.

²⁷ Comerç il·legal de béns sotmesos a algun tipus d'imposts o taxa per l'estat.

²⁸ Paraules textuais de Maria Pons en la entrevista realitzada el dia 19 de juny del 2009 (Veure annex 3.1).

3.9 Establiments

A principis dels anys trenta, a Rupit hi vivien uns 420 habitants. La majoria de les famílies vivien de la ramaderia i de l'agricultura, totes dues activitats del sector primari. La situació geogràfica del poble feia que Rupit es trobés dotat d'un alt nombre d'establiments. Rupit es troba al vell mig del Collsacabra, de la Vall de Sau i de la Vall de Susqueda. Així, moltes famílies de Susqueda, Sau, Tavertet, del pla de Montdois, de Pruit,

Cantonigròs, del pla del Far, de sota la cinglera del Far i de la Salut pujaven a Rupit els diumenges. Al matí es muntava un gran mercat a la plaça major, es feia missa i ball (anomenat ball dels pagesos) a les diferents sales de ball del poble. Al migdia, s'omplien els restaurants, a la tarda es resava el rosari, i es tornaven a omplir les sales de ball amb el ball de tarda i el ball de nit.

Al mercat del diumenge es venien productes que es cultivaven als camps (patates, mongetes seques, mongetes tendres, etc.), espardenyes fetes a Sant Feliu de Pallerols, fruita collida a la zona de Sau i Susqueda (figues, pomes, peres, prunes, etc.), peix pescat a la riera de Susqueda (barbs, bagres i carpes), animals criats al pla de Montdois, entre altres productes. A mesura que anava avançant la guerra,

Plaça on es feia el mercat

en escassejar els aliments, els pagesos portaven menys aliments a vendre a mercat, ja que, en guardaven una part més elevada per alimentar a la

família. A més, es va generar un clima d'incertesa. Les famílies no sabien què passaria i si l'escassetat d'aliments s'agreujaria. Així la por i la incertesa que es vivia al moment, feia que les famílies guardessin part dels aliments per afrontar un futur proper que no se sabia si encara seria pitjor. Tot i que es pagava amb moneda, freqüentaven també els intercanvis de productes. Un exemple d'això, era que els aliments que es venien al mercat s'anaven a pesar en unes balances que tenien a Can Salut. El servei que prestava aquesta família als mercaders, no se'ls hi pagava amb diners sinó que els hi donaven aliments per la família.

Pagès pujant a vendre al mercat dels diumenges

Els diumenges pels homes de Rupit, era típic anar a comprar figues a mercat i anar a cal forner a comprar un porró de vi de la bóta per acompanyar les figues.

Rupit comptava amb tres restaurants, dues botigues de comestibles, quatre barberies, una ferreria, metge, comadrona, una fonda, forn de pa, estanc, sastre, sastressa, ajuntament, escola de monges per les nenes, escola per nens, sabater, tres sales de ball i una fàbrica de llonganisses i palillos.

A la plaça major hi havia les sales de ball "La Bombilla". A la planta baixa hi havia una sala amb piano i a la primera planta hi havia una altra sala amb manubri.

Les sales de ball tancaven per Quaresma, o sigui, set setmanes durant les quals la gent no podia anar a ballar. Passada la setmana santa es tornaven a obrir les sales de ball.

Una curiositat és que hi havia quatre barbers, però cap perruquera. Per anar a la perruqueria, les dones (que poques vegades hi anaven) havien d'anar caminat fins a Sant Feliu de Pallerols amb una perruquera que li deien la "Masarusa".

Totes les persones que van viure aquesta època la recorden com una època de gran esplendor per Rupit, una època en què Rupit era l'epicentre de totes les contrades del nord d'Osona i part de la comarca de la Selva. Recorden un Rupit agrícola i ramader, i el comparen amb el rupit actual, un Rupit que viu del turisme. Recorden la gran quantitat de cases de pagès que hi havia, totes plenes de famílies senceres. Avui veuen un Rupit sostingut pel turisme, i que pel contrari quedaria totalment mort i buit.

3.10 Amagar-se, esperant l'acabament de la Guerra

Durant la Guerra Civil, van ésser moltes les persones (majoritàriament homes) que es van haver d'amagar. Eren diverses les raons per les quals aquestes persones s'havien d'amagar durant llargs períodes de temps en llocs difícils de trobar. Un dels fets que va obligar a un alt nombre de persones a amagar-se fou la divisió de la societat espanyola en dos bàndols: el republicà i el nacional o franquista. Catalunya fins casi el final de la guerra, va estar sota domini republicà. Així aquí els franquistes estaven perseguits i castigats pel sol fet de creure en la ideologia del bàndol contrari. La majoria de les famílies que combregaven i creien amb les idees i els ideals franquistes ho portaren en secret per no ésser criticats i mal vistos. Fins i tot amics i veïns que eren coneguts de tota la vida deixaven de fer aquest paper i els delataven pel sol fet de ser del bàndol contrari. Hi havia famílies, sobretot en petits pobles que tothom es coneix i sap el que passa a casa del veí, que no podien amagar el fet de creure amb els ideals franquistes. Aquestes famílies eren les que reberen com a conseqüència càstics del tot sever. Un d'aquests casos fou la família Rovira, família en la que Ramon Rovira (cap de família) va estar diversos mesos en diferents presons pel fet de seguir els ideals franquistes.

També la majoria de membres de l'Església es van amagar, ja que, la República els va imposar una dura repressió. Mostra de la necessitat que tenien tots aquests membres a amagar-se va ésser la gran quantitat de mossens que van ser assassinats durant la guerra arreu de Catalunya. A Manlleu, a finals de juliol de 1936, diversos membres de l'exèrcit republicà mataren a unes quinze persones que pertanyien a l'Església. Un frare dels Maristes de Manlleu el van ferir, però es va fer el mort i es va poder salvar. Diverses persones de Rupit van ser testimonis directes d'aquest fet, ja que, es va produir en un dilluns dia que diferents persones de Rupit baixaven a mercat a Manlleu i en una de les entrades principals de Manlleu per les que l'autobús en què hi anaven aquestes persones havia de passar.

Fins ara hem vist que les persones que s'havien d'amagar eren homes. Però molts joves també es van haver d'amagar durant la guerra. Això era degut en molts casos a no acceptar ingressar al front republicà. S'havien d'amagar, ja que, fins casi al final de la guerra, Catalunya està sota domini republicà i era obligat ingressar al front. En cas de ser trobats per les autoritats republicanes, haurien estat tancats en presons on possiblement acabarien morint.

El principal motiu pel qual els joves no volien ingressar al front republicà era perquè descendien de famílies d'idees franquistes i ingressar al front era considerat per la seva família ingressar al bàndol contrari i per tant el bàndol "dolent". Molts joves s'amagaren en amagatalls del tot segurs mentre durà la guerra i aconseguiren no haver d'agregar-se en un bàndol. No tots els joves que s'amagaven, van tenir la mateixa sort. Alguns eren trobats perquè s'amagaven en llocs poc segurs, però d'altres eren trobats per les autoritats republicanes, ja que, persones conegudes comunicaven el seu parador a les autoritats republicanes. Aquest últim es el cas de Vicenç Rovira, un jove descendent de família amb ideals franquistes que s'amagà a la xemeneia de casa seva per no ingressar al front republicà. Les tropes republicanes, però, trobaren aquest noi i ho pagà amb la mort.

No obstant, no totes les persones s'amagaven degut al motiu explicat sinó que negar-se a ingressar a les tropes republicanes també podia ser fruit d'altres raons normalment personals.

Els amagatalls podien ser temporals o fixes, així com a l'interior de les cases o a l'exterior. Ser un amagatall temporal solia anar fixat amb estar situat a l'interior de la casa. Aquest es el cas de l'amagatall que hi havia al Mas la Garganta. El mas té dues plantes: a la planta baixa hi havia les corts dels porcs i les vaques, al primer pis hi havia la vivenda i a la segona planta hi havia les golfes. A la segona planta s'hi trobava el dormitori central. El terra de la

Fustes enretirades per poder entrar a l'amagatall

casa era de fusta, uns llistons de fusta amples clavats amb claus a les bigues. En un dels laterals del dormitori central, hi havia dues fustes sense clavar de manera que era fàcil treure-les. Sota aquestes fustes hi havia un forat on just passava el cos humà. Pel forat s'accedia en una habitació de metre per cinc metres on hi cabien unes cinc persones. Aquesta habitació secreta a la que només es podia accedir pel dormitori, estava situada a la planta baixa. Es trobava entre dues corts de vedells i com que d'amplada només feia un metre no es notava que entre les dues corts quedés un espai on hi hagués alguna habitació. Al Mas la Garganta, com a la majoria de cases de pagès de la zona hi anaven soldats republicans a realitzar escorcolls. En aquests escorcolls s'emportaven tots els aliments i objectes

Forat per on s'entrava el forat

que els agradaven, però també identificaven les diferents persones que hi havia. S'identificava a totes les persones de la casa per intentar trobar algun desertor o persones relacionades d'una manera o altra amb l'Església. També anaven a les cases de pagès els piquets (comitè revolucionari) a saquejar-les. L'amagatall era temporal, ja que, només s'havien d'anar a amagar quan veien arribar a la casa persones desconegudes. Al moment d'amagar-se es treien les fustes, els ficaven el forat i tornaven a posar les fustes al seu lloc perquè no es notés res. Quan havien marxat ja podien sortir. A les parets de l'habitació hi havia unes fustes clavades, on poder posar els peus, facilitant així a les persones amagades tornar a pujar a l'habitació. Aquestes persones es podien estar tant sols minuts (temps que durava l'escorcoll) o bé dies (dies crítics

Fustes clavades a la paret de l'amagatall per poder sortir

que era del tot perillós no estar amagat).

També hi havia amagatalls a l'exterior i fixes, o sigui per passar-hi períodes

Bauma, prop del Mas la Garganta. Hi podem veure les fustes que feien de llit.

de temps llargs. Un d'aquest exemples era una bauma, prop del Mas la Garganta. Aquesta bauma es troba en un cingle i arribar-hi es del tot difícil i arriscat. Això feia que fos un amagatall del tot segur, ja que, estava en una zona inhabitada i difícil de trobar. Era un amagatall que només sabien els

veïns de la zona on hi cabien unes dues o tres persones. Encara es conserven unes fustes que amb palla sobre feien de llit. Tot i que potser era un amagatall més segur que l'habitació secreta del Mas la Garganta, les condicions de vida eren més precàries. El fred era el punt que feia més difícils les condicions de vida de les persones que es quedaven durant períodes de temps llargs a la bauma. Però en aquesta bauma, no només s'hi amagaren persones de Rupit i els voltants sinó que també s'hi amagaren persones basques i d'altres llocs de Catalunya. Això, es devia a que la bauma es trobava prop del camí ral, un camí que portava a França, o sigui, a l'exili.

3.11 Joan Rius

Joan Rius, va ésser un dels molts joves que per evitar haver d'ingressar al front es va amagar, tot i sabent les conseqüències que comportava amagar-se en cas de que fos trobar per l'exèrcit republicà. Sabia que corria el risc de ser agafat i portat en una presó amb precàries condicions i on un alt tant per cent dels presos morien afusellats.

A principis de 1939 – finals de 1938, Rius va ser cridat a anar a l'exèrcit. I així va ser, un dia, un general de l'exèrcit republicà pujà a Rupit per recollir tots aquelles joves que havien d'ingressar a l'exèrcit. Es van dirigir cap Olot. Entre el grup de joves hi anava Joan Rius i el mestre que hi havia en el moment a Rupit. El mestre era del tot llest i es va emportar una ampolla de conyac. El mateix dia a la nit va fer parada prop de Sant Feliu de Pallarols i el mestre va treure l'ampolla de conyac. El general que vigilava als joves es va emborratxar i al matí quant es va llevar tots s'havien escapat i havien tornat a Rupit.

Joan Rius (el nen)

Aquest fet faria que si els agafaven els tancarien a la presó. Per evitar anar a la presó podien entregar-se i ingressar al front, però molts joves, entre ells Joan Rius, estaven decidits a no ingressar a l'exèrcit. La única solució era amagar-se. Així calia que tots aquests joves busquessin un bon amagatall on cap membre de l'exèrcit republicà els pogués trobar.

Jaume Gorgals pocs dies abans que passés tot això havia anat a buscar escarlets al pla del Far. En una de les lleixes de la cinglera del Far, l'Agulaló, va trobar una barraca feta per desertors (persones que s'amaguen per evitar haver d'ingressar a l'exèrcit) i els va remenar alguna cosa. Les

persones que s'hi allotjaven es van espantar i van deixar la barraca. Van pensar que seria un bon lloc per anar-s'hi a amagar i així ho van fer.

Allà no si van trobar sols, ja que, hi havia moltes persones que com ells s'amagaven. A les nits es podia veure aquesta zona plena de focs, fets per totes aquestes persones per escalfar-se, cuinar i escalfar pedres per no passar tant de fred durant les llargues i fredes nits. Sota la cinglera hi havia una casa de pagès, el Molí del Roure, on cada quinze dies feien pa. El dia que feia pa posaven llençols

Cinglera del Far

blancs a les finestres i totes aquestes persones a la nit anaven a buscar-hi pa. A més pujaven a dalt al pla del Far on hi havia un munt de cases de pagès on aconseguien alguna cosa de menjar. No obstant, totes aquestes persones ho passaren molt cru. Van estar-hi prop d'un mes. Ja al final de la guerra i al tornar cap a casa van passar per pla de Montdois. Allà a la casa de pagès el casal hi havien dos nois que també desertors i van veure que baixaven uns soldats. Creien que eren nacionals i es van posar a cridar: "*viva Espanya, viva los nacionals*". En realitat eren republicans i aquests van matar als dos nois. En ésser al final de la guerra aquests dos soldats van ésser capturats pels nacionals, jutjats i castigats per la matança dels dos nois. No obstant, ja havien matat a dos nois pel simple fet de pensar que eren del bàndol contrari. Fet que ens demostra la dualitat entre bàndols durant la guerra i la llibertat de poder matar a altres persones sense haver de respondre per aquest acte tan cruel i greu.

3.12 Exili

Moltes van ésser les persones que es van haver d'exiliar a França, entre altres països. De Rupit va ésser poques les persones que es van haver d'exiliar, i els que ho van haver de fer, van ésser casi tots homes. Lluís Dorca, Gaspar Marès i Pere Rius van ésser algunes de les persones que es van exiliar a l'estat francès. Els tres cassos van ésser una mica diferents als de la majoria de la població espanyola que va exiliar-se a l'estat francès, ja que, no van haver d'arribar a la frontera caminant sinó que ho van poder fer en un vehicle. Es van estalviar una dura i llarga caminada, però no es van salvar d'una nova vida plena de penúries i de soledat en un lloc desconegut.

El primer, Joan Dorca, arribarà a França amb taxi, el taxi de Mingu Parramon, un jove taxista del tot conegut a la zona de Rupit. A Parramon, li tocava ingressar a l'exèrcit republicà, però gràcies a la seva professió ho va poder evitar. Un alt càrrec de l'exèrcit republicà de la marina, quan Mingu estava fent la mili, li va proposar no haver d'anar al front a canvi de fer-li de taxista a ell i a la seva dona. No obstant, durant els primers mesos de la guerra va poder seguint exercint, amb relativa normalitat, la seva professió. Durant aquest període portà a diverses persones a França, o sigui a l'exili, per diners. Una d'aquestes persones, va ésser Lluís Dorca, un jove de Rupit recader de professió.

Lluís Dorca

Els dos últims, en el moment de la retirada (finals de 1938 – principis de 1939) van anar cap a França amb uns camions plens d'or, propietat de la Generalitat. Tot i que els dos arribaren a França amb un vehicle oficial, les condicions en les que es trobaren en arribar a França no foren bones, sinó que foren igual de dolentes de les altres persones exiliades. Pere Rius, en arribar a França va passar una temporada al camp de concentració d'Argelers, on va viure amb condicions inhumanes. Uns mesos més tard, va ser traslladat al camp de concentració de "Sant Pedro de Cardena" a Burgos.

Ja apunt d'acabar la guerra, van depurar un gran nombre de presos d'aquest camp, i Pere Rius, va poder tornar a casa.

Totes les persones eren iguals davant l'exili, ni se ric, ni el sexe, ni l'edat, ni la professió, ni la religió alliberaven de l'exili. Totes les persones exiliades eren les que fins al moment recolzaven el govern que hi havia a Espanya i que si no marxaven estarien acusats pel nou govern. Aquesta era la principal causa de l'exili republicà, el major exili de civils viscut a l'estat espanyol.

Durant la Guerra Civil, es registraren unes inacabables files de civils que fugien cap a França. A l'exili a més d'anar-hi les famílies corrents i anaren totes aquelles persones compromeses en activitats polítiques, sindicals i culturals. Dirigents dels partits d'esquerres, dirigents dels sindicats, membres del govern republicà, membres de la Generalitat de Catalunya, catedràtics, escriptors, periodistes, metges, farmacèutics, enginyers, etc. Tots aquests persones qualificades i fidels a la república,

Grup de civils dirigint-se a l'exili

persones que podien perjudicar de manera important el nou règim de Franco. Un dels casos més visibles eren els periodistes i escriptors, que podien publicar articles i llibres contra els fets duts a terme pel nou govern. Amb les idees dels llibres i articles que publicaven, tenien el poder de posar una certa part de la societat espanyola contra el nou govern. Els escriptors i periodistes amb idees republicanes sabien que la millor solució era exiliar-se, ja que, serien

del tot perseguits pel govern de Franco d'idees totalment contraries a les seves.

Notícies aterradors que arribaven als exiliats, i que estaven bassades amb la ferotge repressió que estava exercint el govern de Franco sobre tots aquells que havien donat suport al govern republicà. Aquesta entre altres

raons va ésser el motiu pel que molts no van tornar a Espanya fins a la mort de Franco, 1975.

Quedar-se, però sabien que era una solució poc viable per a molts, ja que, inevitablement patirien penúries alimentaries i econòmiques. Pensaven que a França tot anava molt millor, però el que es trobaren era molt diferent del que pensaven. França no era capaç de rebre i assumir prop de mig milió de persones, motiu que va propiciar la creació dels camps de concentració en els que convivien milers de refugiats. En aquests camps la població no rebia ni atenció medica, ni humanitària cosa que feia que els condicions de vida de totes aquestes persones. Calia afegir

Camp de concentració d'Argelès

que no coneixien la llengua francesa, no coneixien a ningú i no sabien res dels que sabien quedat a Espanya. Pensaven que res podia ser pitjor a la situació que havien viscut a Espanya, però realment sí que era possible, i això molts ho van poder comprovar.

A Rupit el que van fer alguns joves del poble, com es el cas de Pere Molas, és travessar

la frontera, però no per exiliar-se sinó per poder tornar a entrar a Espanya. Aquests, eren descendents de famílies d'idees franquistes, i van travessar la frontera per tornar a entrar a Espanya per el País Basc. Això ho feien per lluitar a favor del bàndol nacional, que en el moment estaven duent a terme la campanya del nord i necessitaven reforços. D'aquesta manera aquests joves, duien a terme les exigències del moment que eren ingressar a l'exèrcit, però no al republicà com es devia a Catalunya sinó al bàndol que combregaven les seves famílies.

A Rupit cap al final de la Guerra, van arribar moltes persones procedents del nord d'Espanya. Totes aquestes persones necessitaven amagar-se. En un dels llocs que es varen amagar aquestes persones va ser a "Ca l'Ample" una casa de dues plantes a la que no hi residia ningú, ja que, era la segona

residència d'una família barcelonina. Explica el fill d'aquesta família, Miquel Sadurní, que tota aquesta gent deixaren la casa destrossada, i que anys posteriors a la guerra quan la família millorà econòmicament, va haver de reformar tota la casa. Un cop els nacionals van arribar a Rupit i van "alliberar" el poble de Rupit molta gent d'altres pobles que s'havia amagat a rupit va sortir dels seus amagatalls. Els vilatans de Rupit no ens varem assabentar que tota aquesta gent era amagada a rupit fins aquest moment.

Però no totes les persones procedents del nord d'Espanya, que fugien d'un territori dominat ja pels franquistes (a finals de 1937 a l'Aragó i a finals de 1938 a Cantàbrica i el País Basc), es quedaren a Rupit. La majoria d'aquestes persones només estaven a Rupit de passada, ja que, estaven de camí a França on poder-se exiliar. Durant la tardor de 1937 passaren per Rupit de camí cap a l'exili, un gran nombre d'habitants de la zona de Bellchite, un poble de les rodalies de Saragossa durament castigats per la batalla entre els dos bàndols. Totes aquestes persones anaven del tot carregades amb roba, mantes, animals, maletes, fotografies, aliments, etc. Portar totes aquestes coses es traduïa en anar del tot carregats de coses que passaven. Aquest fet feia el camí més feixuc. Per això es quedaren una dies a Rupit. Cavalls i mules de totes aquestes persones pasturaven pels prats de la Sala i de la Fontana. També portaven xais i cabres que els van aixoplugar a l'església de Rupit i que moltes persones els deixava lligats als arbres que hi havia al costat de la carretera. Molts d'aquests animals es quedaren a Rupit. Uns dies després que un gran grup de persones procedents de Bellchite passes per Rupit i deixes un ramat d'ovelles va caure un gran aiguat. El riu va revenir d'una manera tan sorprenent, que moltes ovelles van morir ofegades. Davant d'aquest fet diverses persones de Rupit pujaren a la font de la Guitarra (prop de la Fontana), van agafar les ovelles mortes i les van obrir per quedar-se la carn, una carn del tot apreciada a l'època.

Un any més tard, entre finals de 1938 i principis de 1939, es va produir la retirada. En aquesta època, Catalunya essent una de les poques zones que encara era republicana, estava essent dominada poc a poc pels nacionals. La

carretera de Rupit, quedà plena de civils, aquest cop catalans, fugien cap a França. Diversos camions quedaren abandonats prop de Rupit, però poc dies després només en quedava la ferralla, que l'empresa Baulenes de Vic va venir a recollir unes setmanes després. Diverses persones de Rupit agafaren les rodes d'aquests camions, amb les que en van treure una quantitat considerable de diners.

3.13 Ingressar al front

Els homes són la clau per a dur a terme una guerra. Sense homes no es podria dur a terme una guerra. Sí que existeixen armes com pistoles, tancs o avions des d'on llançar bombes, però totes elles cal que siguin activades i preparades per homes. Així al principi de la guerra els dos bàndols començaren a buscar ajuda armamentística (a altres països), però també hagueren de buscar homes. Es començaren a cridar homes, tots ells joves. Durant el transcurs de la guerra la falta d'homes, sobretot al bàndol republicà, s'accentuà, i cada vegada els homes eren més joves o bé més grans. Fins i tot alguns homes del voltant de 40 anys havien hagut d'ingressar al front. Així, a finals de 1938, les famílies estaven del tot descompostes. A les cases només hi quedaven les dones, els nens, els joves menors de 16 anys, i els avis. Davant d'aquest fet, varen haver de ser les dones les que hagueren d'anar al camp, o sigui hagueren de fer la feina que fins al moment solien fer els homes (sense oblidar que rebien l'ajuda dels joves i de les dones).

La família Suñer, va ésser una de les moltes famílies de Rupit que amb l'aparició de la Guerra Civil, es va desfer totalment. Els dos fills de la família, Josep Suñer i Miquel Sunyer, van

Josep Sunyer

ingressar en un dels dos fronts enfrontats a la Guerra Civil espanyola. Josep Suñer, va ser cridat al bàndol republicà. En aquest bàndol va lluitar en una de les batalles més dures i cruels de la Guerra Civil, la batalla de l'Ebre.

Miquel Suñer, va ingressar al bàndol nacional. Al 1936 va ser destinat a Madrid i un any més tard, va ésser traslladat al nord.

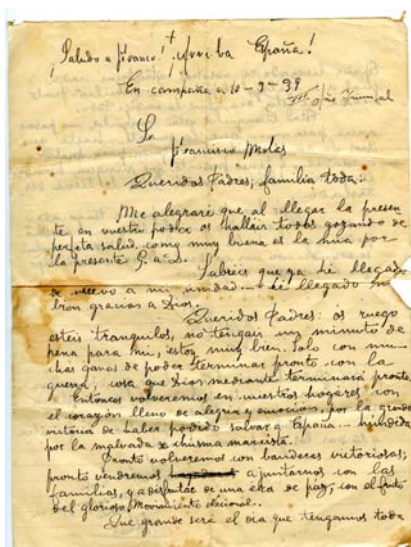
El que ho va passar més malament va ésser en Josep, ja que, va passar molta gana i el van ferir de l'espatlla. A més, a diferència del seu germà, que va poder tornar just a en acabar la guerra, ja que estava al bàndol guanyador, en Josep va haver d'esperar diversos mesos abans de tornar a casa. Això, es devia al fet que ell hagués treballat a l'ajuntament de Rupit durant la República, cosa que no agradava gaire als franquistes.

Just al moment que algun dels membres de la família ingressava al front, començava un període d'incertesa i de patiment per les dues bandes. Patien tant els que havien hagut d'ingressar al front com els que s'havien quedat a casa. Els que havien ingressat al front patien perquè no sabien res de la família, patien perquè no sabien quan acabaria la guerra i podrien per tant tornar a casa, patien perquè no sabien què passaria i patien perquè sabien que corrien el risc que els ferissin o els matessin durant un atac.

Un altre dels fets principals que feia patir més als soldats era veure que havien mort a algun amic o familiar, així com pensar que durant un atac tu també podies arribar a matar a alguna persona estimada. Pels que s'havien quedat a casa la vida també s'havia convertit en un patiment constant.

Durant llargues temporades no rebien cap notícia dels que havien ingressat al front. No sabien si estarien bé, si potser

haurien agafat alguna malaltia, s'haurien ferit o haurien mort. La carta era l'únic mitjà a través del qual les dues bandes es podien comunicar. Normalment les cartes eren només enviades pels joves que estaven al front cap a les seves famílies. Era una comunicació censurada, ja que, la totalitat de les cartes eren llegides pels alts caps de cadascun dels dos bàndols. Així un soldat quan enviava una carta havia de vigilar el que hi posava, ja que, en cas de posar-hi alguna cosa contrària al

Carta enviada per Pere Molas a la seva família

bàndol hauria estat durament castigat. A les cartes es podia posar poc més de que estava bé, mostrar el desig de tornar a casa aviat i tranquil·litzar a la família. Els membres de la família Molas gracies a l'ús de la carta, van poder saber notícies del seu fill, Pere Molas. Pere Molas, havia travessat la frontera amb el fi de tornar a entrar a Espanya pel País Basc on poder ingressar al bàndol nacional. La carta va ser enviada per Pere Molas a la seva família el dia tres de març de 1939²⁹. L'objectiu principal d'aquesta carta era comunicar a la seva família que estava bé així com transmetre'ls el desig de poder tornar a casa el més

Pere Molas, estant al front

aviat possible. El que figura en primer lloc i de manera més descada és: *¡Saludo a Franco! ¡Arriba España!*. Aquesta es una “salutació” alaband a la pàtria espanyola i al màxim exponent del bàndol nacional, Francisco Franco. Després, figura la veritable salutació, la salutació a la seva família: *“Queridos padres y familia toda”*. Una altra de les curiositats es troba en la data. Sota l'any en que va estar escrita la carta, 1939, figura una nota que posa un tres amb nombres romans i *“año triunfal”*. El tres representa ni més ni menys que era el tercer any de la Guerra Civil. A més la carta està escrita en un moment en que l'únic territori republicà era Madrid. La caiguda però d'aquesta ciutat era imminent. Els nacionals saben que ja queda poc per guanyar definitivament la guerra. Per aquest motiu sota la data de la carta i figura la nota “año triunfal”, l'any que guanyarien la guerra.

En els tres primers paràgrafs l'autor transmet a la seva família el desig de poder tornar el més aviat possible a casa. Transmet la satisfacció de poder tornar a casa amb el cor ple de felicitat per haver “alliberat” Espanya de la xusma marxista (els republicans). Tornar a casa, ja amb un govern encapçalat pel moviment nacional que instaurarà i vetllarà per una època de pau i de felicitat.

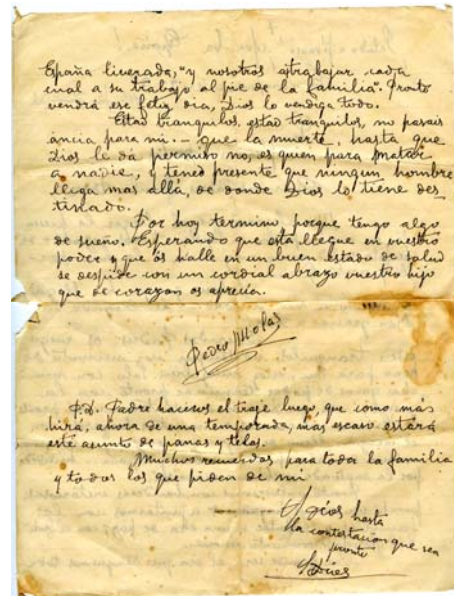
²⁹ Veure annex 1.4 (Carta enviada pe Pere Molas a la seva família)

En els dos últims paràgrafs es torna a insistir en que no cal que pateixin per res, ja que, està del tot bé. Aquí Pere Molas ens donarà una clara referència del bàndol en que es trobava. Podrem veure clarament que l'autor d'aquesta carta es trobava al bàndol nacional. L'autor adverteix, una

altra vegada a la seva família, que no cal que pateixin per res i encara menys per la mort. Diu que la guerra no va augmentar les possibilitats de morir, ja que, la mort arriba quan Déu vol. Ningú pot matar a cap persona sense que Déu li ho permeti donant-li així el consentiment.

Després del comiat cordial a tota la seva estimada família, afegeix un escrit destinat al seu pare. Aconsella al seu pare que es faci el vestit (traje) que necessita, ja que durant la postguerra encara empitjorarà la situació escassejant així, les teles necessaries per poder fer-se el vestit.

La carta no només es censurada, cosa que fa que no es puguin parlar de certs temes sinó que a més s'ha de transmetre a les famílies un clima d'alegria, la gran gratificació que els ha donat "salvar Espanya", sempre alabant al bàndol nacional i amagant les penúries que es vivien al front. No només han de prescindir de parlar malament de cap fet relacionat amb el Moviment Nacional sinó que a més n'havien de parlar bé. Si analitzem a fons els comentaris de l'autor, podrem veure una contradicció. Al llarg de tota la carta es presenta una nova època: una època en la que ja no governarà la "xusma" marxista (els republicans), en la que el moviment nacional ja governarà Espanya i una època de felicitat i de pau. No obstant, al final de la carta l'autor posa una nota que ens farà reflexionar. Se'ns transmet una nova època del tot diferent a la que es va viure abans de la guerra, una època brillant. Al final, però l'autor ja adverteix al seu pare que

Carta enviada per Pere Molas a la seva família

venen temps pitjors en la que mancaran certs materials. Així, dons, vindrà una època millor o pitjor? Quina part del text no es del tot verídica?

Preguntes incertes que s'aclariran amb un petit detall. A l'actualitat se sap que les condicions de vida dels soldats eren del tot precàries. Així, la part en la que s'alaba al bàndol nacional i en la que es transmet felicitat i benestar és en certa mesura incorrecta. Realment els fets descrits en aquesta carta no són del tot certs. Només parlant d'un tema que pot semblar del tot irrellevant deixa anar amb segones intencions l'advertència davant d'una època igual o pitjor a la viscuda anteriorment i durant la guerra. En cas d'haver explicat a les seves famílies la situació real, la carta no hauria arribat a la família, i el soldat autor de la carta hauria estat durament castigat.

Les prohibicions o limitacions no acaben aquí, ja que, la carta no està escrita en el verdader idioma de Pere Molas sinó que està escrita en castellà, llengua obligatòria del moviment. Així com en el cas anterior, en cas d'haver escrit en català haurien estat durament castigats.

3.14 La família Rovira i el cas de Vicenç Rovira Gallifa

La família Rovira va ésser la família que va patir més durant la Guerra Civil i els afers derivats de la mateixa. Per a la totalitat de la família va ésser una època de patiment, soledat, agonia, impotència, por, prudència, etc. De fet, són pocs els qualificatius que es poden aplicar per descriure la crítica situació que va viure la família, i que encara avui una de les filles de la família, Rosa Rovira, ho recorda de manera dolorosa. La família estarà del tot castigada durant la guerra degut al seguiment de les idees franquistes, del tot perseguides en els territoris republicans durant la guerra. La família estava formada per Ramon Rovira i Dolors Gallifa, i els seus cinc fills: Francisco, Pere, Vicenç, Rosa i Teresa. La família era propietària d'una ferreria i una fàbrica d'escuradents, fideus i embotits molt coneguda a tota la comarca. La gent deia que algun secret devien tenir la família per fer les llonganisses (producte estrella de la fàbrica), ja que, com aquelles no se'n trobaven enlloc.

En l'estudi d'aquesta família ens centrem amb Ramon Rovira i tres dels seus cinc fills: Francisco, Pere i Vicenç.

Francisco Rovira, va decidir deixar enrere una Catalunya d'idees republicanes, on hauria estat del tot perseguit i castigat, i fugir cap a una Espanya conquerida pels nacionals. Sabia que si es quedava a Catalunya i no volia tenir problemes, hauria d'ingressar al bàndol república, d'idees totalment contraries a les seves. Així va travessar la frontera, i un cop a França va tornar a entrar a Espanya pel País Basc per ingressar a l'exèrcit nacional. En aquest bàndol, va poder lluitar a favor de les idees amb les que realment combregava.

Ramon Rovira i Pere Rovira, a diferència de Francisco, van decidir quedar-se, i per tant atendre a les conseqüències que comportava seguir les idees franquistes a Catalunya durant la Guerra Civil. Els dos, van ser arrestats per les autoritats republicanes i empresonats posteriorment. En primera instància van ser portats a la presó de Vic, més tard a la presó "Model" de Barcelona, i finalment a la presó de Mataró. En aquesta última, permeteren

als familiars diverses visites als dos presos. Havien d'anar de Rupit a Vic amb autobús i de Vic a Mataró amb tren. Un cop a Mataró anaven a la presó, on veien a Ramon i a Pere, i els donaven alguna cosa de menjar, ja que a la presó es menjava molt malament. S'havien de quedar a dormir a casa d'uns amics per poder tornar cap a Rupit el dia següent.

En pogueren sortir el dia 27 de gener, dia que entraren els nacionals a Mataró, però no van poder tornar a Rupit fins el 6 de febrer, ja que no va ser fins aquesta data quan els nacionals entraren a Rupit.

De tota la família, però es el cas de Vicenç el que requereix un estudi més detallat i complert. Al començament de la guerra Vicenç, era un jove de 24 anys que treballava de forner en un forn de la plana de Vic. Vicenç serà una representació fidel de la multitud de desertors que hi havia a la zona, i l'actuació de l'autoritat republicana al respecte.

Vicenç Rovira es negarà a ingressar al front republicà, degut a la proximitat d'idees cap al bàndol contrari. Així, s'amagarà al mas Pujal de Balenyà, d'on el gener de 1938 haurà de marxar degut a la por que tenien els amos d'aquest mas a que durant

un escorcoll el trobessin. Tornarà a Rupit, per amagar-se a casa seva. Diversos veïns del poble el denunciaran, cosa que farà que el dia 30 de març sigui detingut a casa seva per guàrdies de seguretat. En el moment de la detenció, a la casa s'hi trobava

Casa de la família Rovira

Dolors Gallifa i Vicenç Rovira (que estava amagat). L'arrest de Vicenç va anar acompanyat d'un rigorós escorcoll de la casa on s'hi trobaren diversos elements que reafirmava la proximitat de la família al bàndol dels feixistes. En el moment de la detenció, Vicenç agredirà a l'agent Llopís cosa que li

agreuja la situació i l'aproximarà d'una manera més contundent al seu afusellament.

El 23 de juny, després de diversos ajornaments, se celebrarà el judici del qual se l'acusa de negar-se a ingressar al bàndol republicà per no lluitar amb els seus companys ideològics (se'l acusa de desertor), que en el registre de casa seva es trobaren diversos objectes facciosos, i finalment per declarar el seu desig de ser traslladat en una cel·la amb un company d'idees semblants a les seves.

El 9 de juliol catalogaran el delictes que havia comès com a "delictes de alta traïció" i definitivament el condemnen a la pena de mort. El 10 de juliol serà traslladat al castell de Montjuïc (Barcelona), on un dia més tard serà executat. Abans de morir, va perdonar a tothom, fins i tot els que l'estaven a punt de matar. Una reacció del tot honorable estant en la situació en la que es trobava, i després que tanta gent li hagués fet mal.

Paral·lelament a tot aquest complex procés judicial, la família intentava evitar el que des d'un primer moment es pensava: l'afusellament de Vicenç. La família, després de lluitar per aconseguir justícia, i pocs dies abans de l'afusellament, aconseguiren un document que potser hauria pogut evitar la mort de Vicenç. L'advocat que portava el cas en informar-se de la concessió d'aquest document, accelerar el procés per evitar que es qüestionés l'afusellament de l'acusat. La família, però arribaren a la presó amb l'esperança de poder evitar la mort de Vicenç, però aquest ja havia mort. Un fet del tot injust i que ens mostra la corrupció que regnava a l'aparell judicial durant la Guerra Civil i que perduraria fins a la mort del dictador Francisco Franco, al 1975.

3.15 Els últims dies de Guerra a Rupit

A finals de 1938, les tropes nacionals començaren a conquerir els territoris catalans. A Rupit no van entrar fins el dia 6 de febrer. Arribaren per l'Hort d'en Roca, una mena de petit altiplà des d'on es domina tot el poble. Del grup de soldats nacionals que anaven només dos baixaren al poble per comunicar a tothom que des d'aquell dia Rupit, ja era, territori nacional.

Unes hores més tard, anaren cap al pla de Montdois per avisar a tots els que vivien a les cases de pagès. Perquè tots els rupitencs sabessin que Rupit ja era nacional, pujaren al campanar a tocar les campanes. No obstant, només tocant les campanes no tothom estaria informat del fet. Calia avisar a tots els que estaven amagats. Una dona de Rupit va agafar un llençol i un pal i va pujar al castell de l'investida, lloc des d'on es visible des del pla del far fins a l'Agullola (llocs on hi havia la majoria de les persones que estaven amagats). Així durant una llarga estona, onejà el llençol avisar a totes les persones que estaven amagades al pla del far o prop de l'Agullola, persones sobretot de Rupit que s'havien anat a amagar als millors amagatalls que oferia el territori.

Rupit va quedar inundat de persones desconegudes, ja fossin d'altres indrets de Catalunya o del Nord d'Espanya, que s'havien amagat en cases abandonades o amagatalls naturals (coves, baumes, etc.) de Rupit durant els últims mesos de la guerra. Totes aquestes persones, pocs dies després, retornaren a les seves cases.

Expliquen els testimonis que els soldats nacionals recolliren una pila d'armes repartides per les autoritats republicanes i els sindicats per emportar-se-les.

Poc a poc totes aquelles persones que havien hagut d'ingressar al front van poder tornar a casa i els dos membres de la família Rovira havien estat a la presó també van poder tornar a casa seva.

S'havia acabat una llarga i dura guerra en al que havien lluitat germans d'una mateixa pàtria. Hi havia famílies que es lamentaven per la pèrdua

d'alguna persona estimada, mentre que altres donaven gràcies a Déu que els hagués ajudat i protegit.

Arribaven temps millors per a totes aquelles famílies contraris a la República i temps pitjors per els que li havien donat suport. Temps en què els combats haurien acabat, però temps en que encara perduraria la falta d'aliments i la crítica situació econòmica.

4. Conclusions

Acabada la realització d'aquest costós treball, penso que he pogut assolir l'objectiu que em proposava inicialment: aconseguir una visió global del Rupit en temps de guerra i plasmar les vivències i anècdotes de totes les persones que van viure-la.

Un dels aspectes que ha variat lleugerament és que en un principi es donava molta més importància a aconseguir una visió global de Rupit durant els anys 30. No obstant, després de realitzar les entrevistes vaig adonar-me que donava poca importància a les anècdotes i vivències dels que visqueren la guerra. Així, vaig considerar que calia que els donés un pes més important, ja que, les vivències i anècdotes són les que ens ajudarien a entendre el Rupit dels anys 30, i les que realment ens permeten conèixer que va significar la Guerra Civil i com es va viure a Rupit.

El fet d'haver recollit i plasmat en aquest treball les anècdotes i vivències de les persones que visqueren la guerra a Rupit m'ha proporcionat una gran satisfacció. Dic estar del tot satisfet, ja que, sense aquest treball gran part de la informació s'hauria perdut al llarg dels anys, fet que penso que seria una gran pèrdua.

Després de la realització del treball s'han pogut extreure una sèrie de conclusions detallades a continuació.

La Guerra Civil, va ésser un conflicte bèl·lic que va dividir la societat espanyola en dos, els que donaven suport al govern republicà i els que n'estaven totalment en contra i per això s'aixecaven contra aquest. Aquets fet, es va veure del tot reflectit en la població de Rupit. Un exemple d'això era el fet d'un veí que en denunciava a un l'altre pel sol fet de ser del bàndol contrari. Els primers dies foren del tot tranquils, però poc a poc la situació empitjorà en diversos àmbits com l'educació, la religió, l'alimentació, el personal, etc. S'encetà una època de por, patiment, crueltat, indiferència, persecució, etc.

En l'àmbit educatiu es va registrar un sol canvi, el tancament de l'escola de les Germanes Dominiques (monges), on anaven les nenes, que va ser

substituïda per una escola nacional. L'àmbit religiós fou un dels que notà amb més força els afers derivats d'una guerra. A Catalunya, sota domini republicà fins al final de la guerra, es va fer del tot evident la persecució de l'Església per part de l'exèrcit republicà. Intentar cremar esglésies, cremar tots els objectes religiosos que es trobaven dins l'església, expropiar els béns del clero, utilitzar l'església com a magatzem, haver de deixar de realitzar diverses festes religioses que se celebraven a Rupit, etc, van ésser alguns dels canvis relacionats amb l'àmbit religiós que es van produir a Rupit durant la República.

En l'àmbit personal, durant la Guerra Civil, es viurà una època de grans canvis i de gran patiment motivat per una o altra raó. A casi totes les famílies alguns dels membres va haver de marxar de casa per ingressar al front. Davant d'aquest fet, no només patia el noi que sabia que podia morir lluitant, sinó que també patien tots els que es quedaven. Aquests últims patien ja que durant llargues temporades no sabien res del que havia marxat de casa. No sabien si era viu, mort o malferit, ni tampoc sabien si es trobava en unes males condicions. Altres famílies, com es el cas de la família Rovira, patien ja que tenien algun dels seus familiars a la presó. Un dels casos del tot freqüent entre els nois joves era haver-se d'amagar, sobretot per negar-se a ingressar al front. Aquests només són alguns dels exemples que fan evident la cruel i dura època que van viure els rupitencs durant la Guerra Civil.

L'alimentació fou un dels aspectes amb el qual els que vivien a Rupit o en altres pobles petits, van tenir més avantatges que els que vivien a les ciutats. A diferència de les ciutats, on l'únic mitjà d'obtenció d'aliments és anar a comprar a la botiga, als pobles com Rupit, a principis dels anys 30, totes les famílies conreaven un camp i cuidaven diversos animals. Mongetes, patates, blat de moro, conill i porc, van ésser la base de l'alimentació durant els anys que va durar la guerra i la postguerra. No obstant, costava posar un plat a taula, i molts aliments eren racionats cosa que feia que en disposessis d'una minsa quantitat. L'escassetat d'aliments també a Rupit es farà

evident amb el fet que fins i tot l'ajuntament haurà de regular la compra-venda d'aliments per pal·liar la seva escassetat.

Rupit durant la guerra, es convertirà, doncs, en un punt en el que moltes persones passaven al dirigir-se a l'exili i on molts es quedaven esperant l'entrada dels nacionals.

5. Bibliografia

Llibres:

- CROSAS, Jaume: *Guerra i repressió al Collsacabra*, Santa Coloma de Gramenet, Grupo de Historia José Berruezo, 2004.
- ASSOCIACIÓ AMICS DE TAVERNET: *Collsacabra 1900-2000. Imatges de la vida quotidiana*, Sant Vicenç de Castellet, Farell Editors, 2005.
- VVAA: *La Guerra Civil a Catalunya. Derrota, ocupació militar i exili*, Barcelona, Ed. 62, 2005.
- VVAA: *La Guerra Civil a Catalunya. Catalunya, centre neuràlgic de la guerra*, Barcelona, Ed. 62, 2005.

Articles de revista:

- CARDONA, Gabriel: “Factores de una derrota” dins *Revista Historia y Vida*, núm. 493, 2009, p. 34 – 55.

Webs:

- <http://www.centros1.pntic.mec.es/ies.maria.moliner3>
- <http://www.historiasiglo20.org>
- <http://www.guerracivil1936.galeon.com>.
- <http://www.wikipedia.org>
- <http://www.portaldelexilio.org>
- <http://www.purijurado.wordpress.com>